

Identifying the Categories of Tourism Development for the Elderly, A Meta-synthesis Approach

Arezoo Kord * 	Ph.D. Candidate, Tourism Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran,
Mehdi Karoubi 	Professor of Tourism Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
Esmail Ghaderi 	Associate Professor of Tourism Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
Fatemeh Yavari Gohar 	Assistant Professor of Tourism Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

The World Tourism Organization has recognized tourism for the elderly as an important opportunity in the tourism industry because population ageing is a global phenomenon. Despite the growth in the number of researches in senior tourism field, there is still gap for more researches, especially in countries like Iran where the population is moving rapidly towards ageing. Therefore this study aims to identify and provide the most important categories of tourism development for the elderly based on previous studies. To achieve this goal, with adopting a qualitative meta-synthesis approach, we analyzed 82 articles and after open coding and axial coding, 10 sub-categories and 4 categories were provided: (1) Motivations include push motivations and pull motivations; (2) Constraints include intrapersonal Constraints, interpersonal Constraints and structural Constraints; (3) Facilitators include intrapersonal Facilitators, interpersonal Facilitators and structural Facilitators; (4) Benefits include Improve the quality of life(Objective factors), Improve the quality of life(Subjective factors). Most Reviewed studies(Both Persian and English sources) deal only with a specific aspect of senior tourism, and advantage of this study is its comprehensive view(from the Tourists' Perspective).

* Corresponding Author: arezoo_kord@atu.ac.ir

How to Cite: A, Kord; M, Karoubi; E, Ghaderi; F, Yavari Gohar. (2024). Categories of Senior Tourism Development; A meta-synthesis approach, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 14(57), 171-214.

Introduction

The World Tourism Organization has recognized tourism for the elderly as an important opportunity in the tourism industry because population ageing is a global phenomenon. Despite the growth in the number of researches in senior tourism field, there is still gap for more researches and especially in countries like Iran where the population is moving rapidly towards ageing. Therefore this study aims to identify and provide the most important categories of tourism development for the elderly based on previous studies.

Materials and Methods

Qualitative Meta-synthesis is a comprehensive approach to analyze data across qualitative (Erwin et al., 2011). In this study, we use the meta-synthesis approach to analyze, summarize and combine previous findings to provide a model for tourism development for the elderly and identify the components affecting on it. There are different ways for performing meta-synthesis and we choose the six-step method of (Erwin et al., 2011) because of its coherency.

Discussion and Results

The research findings will be presented based on the six steps of meta-synthesis.

First step is formulating a clear research problem and question. "What is the most important category of tourism development for the elderly"?

Second step is conducting a comprehensive search of the literature. A systematic search was done by conducting a search on scopus, web of Science and google scholar which published between 1971 and 2021.

Third step is conducting careful appraisal of research studies for possible inclusion. To achieve this goal, multi-stage screening was performed based on the title, abstract and content of the articles and selected articles were finalized with Critical Appraisal Skills Program (CASP) and Finally 82 included in this synthesis.

Fourth Step is selecting and conducting meta-synthesis techniques to integrate and analyze qualitative research findings. In this study, Tong et al. (2008) Method was used and the extracted data from previous studies were analyzed by manual coding method and they were categorized into codes, sub-*dimensions* and main- *dimensions* which are presented in the fifth step.

Fifth Step is presenting synthesis of findings across studies:

Categories of Tourism Development for the Elderly(Coding categories):

1. First Main-Dimension: Motivations:

Push Motivations : 1) Escape, Leisure, Rest and Relaxation, Health 2) novelty and knowledge seeking, new experiences, 3) Socialization 4) ego enhancement and fulfillment 5) disposable Income /Time

Pull Motivations : 1) cultural and historical attractions 2) travel arrangements and facilities / leisure activities 3) cleanliness, safety and security of destination

2. Second Main-Dimension: Constraints

Interpersonal: 1) Lack of physical well being 2) Psychological constraints 3) Lack of individual skills and abilities

Intrapersonal: 1) Needing relatives approval 2) No companion

Structural: 1) Finance and income constraints 2) Time constraints 3) Lack of equipment and facilities 4) Lack of information 5) Destination Features 6) Cultural Constraints, Ageism / stereotypes

3. Third Main-Dimension: Facilitators

Interpersonal: 1) Lack of physical well being 2) Psychological constraints 3) Lack of individual skills and abilities

Intrapersonal: 1) Needing relatives approval 2) No companion

Structural: 1) Finance and income constraints 2) Time constraints 3) Lack of equipment and facilities 4) Lack of information 5) Destination Features 6) Cultural Constraints, Ageism / stereotypes

4. Fourth Main-Dimension: Benefits

Improve the quality of life (Subjective factors): 1) Proven Physical Health 2)

Frequency of tourism activities 3) Active aging 4) Life satisfaction

Improve the quality of life (Objective factors): 1) Perceived Psychological well-being 2) Perceived Physical Health 3) Joy and happiness 4) Spirituality and values

Sixth step, finally the last step is reflecting on the process. Checking the validity and reliability of the research is an essential issues in all qualitative studies. In this research, the presented codes are compatible with the results of previous studies. On the other hand, regarding the validation of the identified codes, the resources evaluation was done through with Critical Appraisal Skills Program (CASP).

Conclusion

The aim of this study was to identify categories of tourism development for the elderly based on previous studies. First main-dimension: "Motivations" (sub-dimensions: Pull factors and Push Factors) base on pull/push model (Crompton, 1979). Second main-dimension: "Constraints" (sub-dimensions: Interpersonal, Intrapersonal, Structural) base on hierarchical leisure constraints model (Crawford et al., 1991). Next main-dimension: "Facilitators" (sub-dimensions: : Interpersonal, Intrapersonal, Structural) base on Leisure Facilitators model (Raymore, 2002) and finally, sub-dimensions of "Benefits" are: Improve the quality of life (Subjective factors) and Improve the quality of life (Objective factors).

Keywords: Tourism for the Elderly, Motivations, Constraints, Facilitators, Benefits, Meta-synthesis.

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی
دوره چهاردهم، شماره ۵۷، زمستان ۱۴۰۲، ۲۱۴-۱۷۱
qjssd.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjssd.2023.69449.2389

شناسایی مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان؛ روش فراترکیب

دانشجوی دکتری مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

آرزو کُرد *

استاد مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مهدی کروی

دانشیار مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

اسماعیل قادری

دانشیار مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

فاطمه یآوری گهر

چکیده

با توجه به روند سالمند شدن جمعیت جهان و همچنین ایران، گردشگری سالمندی فرصتی حائز اهمیت در صنعت گردشگری محسوب می‌شود. از سوی دیگر توسعه گردشگری سالمندی منجر به افزایش کیفیت زندگی و رضایتمندی سالمندان به عنوان بخشی بزرگ از جامعه خواهد شد. جهت تحقق این امر، شناسایی ویژگی‌های گردشگران سالمند اهمیت بالایی دارد زیرا این گروه سنی از لحاظ نیازها، محدودیت‌ها و ترجیحات کاملاً متمایز از سایر گروه‌های سنی می‌باشند. علی‌رغم رشد صورت گرفته در تعداد پژوهش‌های این حوزه طی سال‌های اخیر، همچنان با خلأ پژوهشی علی‌الخصوص در منابع داخلی مواجهیم لذا این پژوهش، با نگاهی کل‌نگر و با هدف شناسایی مقوله‌های اصلی و فرعی توسعه گردشگری سالمندان از منظر گردشگران و ارائه چارچوبی کلی انجام شده است.

جهت نیل به این هدف، با استفاده از مرور نظام‌مند ادبیات و اتخاذ رویکرد کیفی و روش فراترکیب، پژوهش‌های پیشین بررسی و تحلیل شدند و بر آن اساس، مقوله‌ها و مفاهیم مورد نظر شناسایی و ارائه گردید. جهت انجام فراترکیب نیز، پس از غربالگری منابع اولیه تعداد ۸۲ منبع انتخاب شده و پس از کدگذاری باز و محوری، کدها نهایتاً در ۱۰ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی شامل انگیزه‌ها (رانشی و کششی)، محدودیت‌ها (درون فردی، بین فردی، ساختاری)، تسهیلگرها (درون فردی، بین فردی، ساختاری) و منافع کسب شده (بهبود فاکتورهای عینی کیفیت زندگی، بهبود فاکتورهای ذهنی کیفیت زندگی) طبقه‌بندی شدند.

واژه‌های کلیدی: گردشگری سالمندان، فراترکیب، انگیزه‌ها، محدودیت‌ها، تسهیلگرها، منافع کسب شده

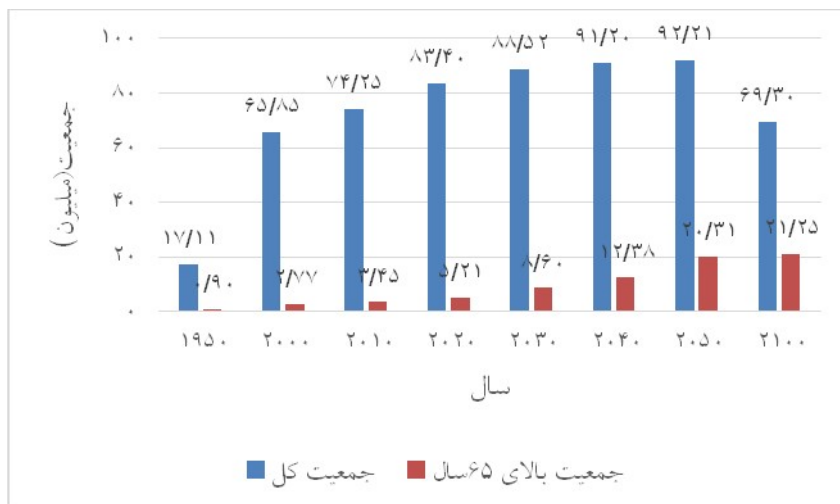
مقدمه و بیان مسئله

افزایش سن یک روند طبیعی در زندگی انسان است و برخلاف گذشته که تعداد کمی از افراد به دوران پیری می‌رسیدند، با پیشرفت علوم درمانی و پزشکی و همچنین پیشرفت سریع تکنولوژی، امروزه مردم عمر طولانی‌تر و درعین حال توأم با سلامتی و کیفیت بالاتری را تجربه می‌کنند و امید به زندگی جهانی از سن ۵۰ سال در دهه ۱۹۵۰ به ۷۱٫۴ سال در ۲۰۱۷ رسیده است (Otoo & Kim, 2020: 394) و مطابق با پیش‌بینی سازمان ملل (۲۰۱۹)^۱ تا سال ۲۰۵۰، یک‌ششم جمعیت جهان را افراد بالای ۶۵ سال تشکیل می‌دهند و تعداد آنها به حدود ۲٫۱ میلیارد نفر می‌رسد که این نسبت در سال ۲۰۱۹، یک یازدهم بود. طبق گفته سازمان بهداشت جهانی (۲۰۱۲)^۲ با وجود آنکه روند پیرشدن جمعیت ابتدا در مناطق غنی نظیر اروپا و آمریکای شمالی آغاز شد، در حال حاضر کشورهای با درآمد متوسط و کم نیز این روند را به‌طور گسترده‌ای تجربه می‌کنند به‌طوری که تا سال ۲۰۵۰ بالغ بر ۸۰ درصد جمعیت سالمند دنیا متعلق به این کشورها خواهد بود.

داده‌ها نشان می‌دهد که در روند سالمند شدن جمعیت جهان، ایران نیز مستثنا نبوده و در سال ۲۰۲۰ حدود ۶ درصد کل جمعیت ایران را سالمندان تشکیل داده‌اند؛ در صورتی که پیش‌بینی می‌شود این عدد در سال ۲۰۵۰، به حدود ۳۰ درصد افزایش یابد (Mehri et al., 2020: 334). همچنین طبق پیش‌بینی سازمان ملل (۲۰۱۹)، افراد بالای ۶۵ سال در ایران ۵ میلیون نفر از جمعیت ۸۳٫۴ میلیون نفری ایران در سال ۲۰۲۰ را تشکیل می‌دهند در صورتی که پیش‌بینی می‌شود این نسبت در سال ۲۰۵۰ به عدد ۲۰٫۳ میلیون از جمعیت کل ۹۲٫۲ میلیون نفری تبدیل شود (نمودار ۱).

---

1. United Nations
2. World Health Organization

نمودار ۱- مقایسه تغییرات جمعیت کل ایران با جمعیت بالای ۶۵ سال

(منبع: ایجاد شده توسط نویسندگان بر اساس اطلاعات بخش آمار سازمان ملل، ۲۰۱۹)

از سوی دیگر، فارغ از بروز وقایعی جهانی چون همه‌گیری کووید-۱۹، گردشگری یکی از سودآورترین موتورهای رشد برای اقتصاد جهانی است و مطابق با گزارش سازمان جهانی گردشگری^۱ در سال ۲۰۱۹، بعد از صنایع سوخت و دارو، رتبه سوم میزان صادرات دنیا را به خود اختصاص داده است (نمودار ۲) که این خود بیانگر اهمیت نقش گردشگری در رشد اقتصادی و توسعه کشورهاست علی‌الخصوص کشوری نظیر ایران که از یکسو دارای پتانسیل‌های بالای گردشگری است و از سوی متکی به اقتصاد نفتی است.

نمودار ۲- رتبه‌بندی میزان صادرات صنایع (بر حسب میلیارد دلار)

منبع: سازمان جهانی گردشگری (۲۰۲۰)

1. International Tourism Highlights(2020 Edition), UNWTO

تلفیق دو بحث ذکر شده (سالمندی و گردشگری)، بحث گردشگری سالمندان است که با توجه به روند رو به رشد جمعیت سالمند از یکسو و توسعه و رونق صنعت گردشگری از سوی دیگر، اهمیت بالایی پیدا کرده است. در واقع از دو جنبه می‌توان به اهمیت گردشگری سالمندان نگریست: از جنبه اقتصادی و اجتماعی؛ از منظر اقتصادی، درصد زیادی از کشورهای فرستنده توریست در حال پیرشدن و حرکت به سوی سالمندی جمعیت هستند و در نتیجه با توجه به این که نسل جدید سالمندان، غالباً اوقات فراغت بیشتر، وضعیت سلامتی بهتر، درآمد قابل تصرف بالاتر و مسئولیت‌های اجتماعی کمتری دارند، پس تمایل زیادی به فعالیت‌های گردشگری و هزینه کردن در بازار سفر دارند. همچنین با توجه به ویژگی فصلی بودن محصولات گردشگری، بازار گردشگری سالمندان می‌تواند راه‌حل مناسبی باشد جهت پر کردن فاصله بین فصل‌های کم تقاضا و فصل‌های پر تقاضا.

در عین حال توسعه گردشگری سالمندان در کشورهای در حال توسعه نظیر ایران که با چالش‌هایی چون اقتصاد تک‌محصولی و محدودیت منابع ارزی مواجه‌اند، بسیار لازم و ضروری به نظر می‌رسد. از منظر اجتماعی نیز سفر بر روی بهبود کیفیت زندگی سالمندان بسیار تأثیرگذار است و باعث می‌شود از لحاظ روحی و روانی وضعیت بهتری داشته باشند و به واسطه سن و سال‌شان، خود را جدا و دورافتاده از جامعه نبینند و افزایش سطح کیفیت زندگی، خود منجر به بهبود وضعیت سلامتی و در نتیجه به‌طور غیرمستقیم منجر به کاهش هزینه‌های درمانی جامعه شود.

بنابراین چنانچه بخواهیم از یک سو از پتانسیل‌های اقتصادی این بازار بهره‌مند شویم و از سوی دیگر، شاهد اثرات مثبت مشارکت در گردشگری و سفر بر روی وضعیت سلامت سالمندان ایرانی به عنوان بخش بزرگی از جمعیت باشیم، شناسایی دقیق ویژگی‌های آنان و برنامه‌ریزی بر آن اساس، ضروری به نظر می‌رسد و با شناخت دقیق این بازار و نیازها، خواسته‌ها و انگیزه‌های آنها می‌توان شرایط لازم برای توسعه گردشگری سالمندی را نیز فراهم نمود. ولی علی‌رغم اهمیت این موضوع، در عین افزایش نسبی مطالعات آکادمیک،

هنوز آن گونه که باید، به این موضوع پرداخته نشده (Hung & Lu, 2016: 138) و در شناسایی و بررسی اهمیت جایگاه این بخش^۱ از بازار اغفال شده است.

در ایران نیز با وجود حرکت سریع جمعیت به سوی سالمندی، با این که طی سال‌های اخیر تا حدودی مطالعاتی در این حوزه صورت گرفته ولی توجه کافی، چه در زمینه نظری و چه در زمینه تجربی صورت نگرفته و عمده تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته نیز (چه در منابع خارجی و چه داخلی) صرفاً به یک جنبه خاص از گردشگری سالمندان پرداخته‌اند. لذا این پژوهش با رویکردی کیفی و با هدف شناسایی مقوله‌ها و مفاهیم توسعه گردشگری سالمندان از منظر گردشگران سالمند از طریق مرور و بررسی پژوهش‌های پیشین انجام می‌شود و سؤال محوری در این پژوهش این است که “مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان در ایران کدامند؟”

پیشینه پژوهش

یکی از اولین مطالعات صورت گرفته در حوزه انگیزه‌های سفر، توسط لوندبرگ^۲ در سال ۱۹۷۱ انجام شد که طی آن پانزده انگیزه سفر برشمرده شد من جمله استطاعت مالی، کسب تجربه، رشد فردی و... .

هسو و همکاران^۳ نیز در سال ۲۰۰۷ پژوهشی تحت عنوان “مدل انگیزه‌های گردشگری سالمندان” انجام دادند که در این مدل انگیزه‌ها به دو بخش شرایط بیرونی و خواسته‌های درونی تقسیم شده است.

ویجایا و همکاران^۴ در سال ۲۰۱۸ با استفاده از نظریه کشش/رانش، به شناسایی فاکتورهای انگیزاننده سفرهای خارجی سالمندان پرداختند و نشان دادند که فرهنگی که گردشگران به آن تعلق دارند، تأثیر مستقیم روی شکل‌گیری انگیزه‌ها دارد.

-
1. Niche
  2. Lundberg
  3. Hsu et al.
  4. Wijaya et al.

از جدیدترین مدل‌های ارائه‌شده در خصوص انگیزه‌های گردشگری سالمندان نیز توسط اتو و کیم^۱ در سال ۲۰۲۰ با عنوان “چارچوب مفهومی انگیزه‌های گردشگری سالمندان” معرفی شد که انگیزه‌های سفر سالمندان را در ۴ دسته اصلی جای دادند: انگیزه‌های فرا شخصی، انگیزه‌های درونی، انگیزه‌های هدایتگر و انگیزه‌های لذت‌جویانه. در حوزه محدودیت‌های گردشگری سالمندان، فلیشر و پیزام^۲ در سال ۲۰۰۲ مطالعه‌ای در خصوص محدودیت‌های سفر سالمندان اسرائیلی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که بازار گردشگری سالمندان یک بازار همگن نیست و تصمیم‌گیری در خصوص مشارکت یا عدم مشارکت در سفر به دو عامل بستگی دارد: سطح درآمد و سطح سلامتی. کاظمی‌نیا و همکاران^۳ در سال ۲۰۱۵ نیز بر مبنای مدل محدودیت‌های اوقات فراغت، مدل سلسله‌مراتبی محدودیت‌های اوقات فراغت سالمندان^۴ را با تمرکز بر سفر و گردشگری ارائه دادند و نتایج پژوهش‌شان نشان داد در میان سالمندان، محدودیت‌های بین فردی نقش اصلی را ایفا می‌کنند.

در سال ۲۰۱۸ نیز هابر و همکاران^۵ مدل محدودیت‌ها و تسهیلگرهای گردشگری را ارائه دادند در آن محدودیت‌ها در چهار دسته مطرح شده‌اند: درون فردی، بین فردی، ساختاری و محدودیت‌های مقصد.

در بین منابع فارسی نیز طی پژوهشی که خادم و همکاران (۱۳۹۳) با هدف بررسی روایی و پایایی مقیاس موانع اوقات فراغت سالمندان ایرانی انجام دادند، مدل سلسله‌مراتبی محدودیت‌های اوقات فراغت مبنای کار قرار گرفت و نتیجه تحقیق نشان داد در میان سالمندان ایرانی، محدودیت‌های ساختاری اصلی‌ترین محدودیت است.

-
1. Otoo & Kim
  2. Fleischer & Pizam
  3. Kazeminia et al.
  4. Modified model of HLC for seniors
  5. Huber et al.

در خصوص منافع کسب‌شده، یکی از قدیمی‌ترین پژوهش‌ها با محوریت گردشگران سالمند را راغب‌وگریفیت^۱ در سال ۱۹۸۲ انجام دادند که نشان داد رضایت از اوقات فراغت و گردشگری نقش پررنگی در میزان رضایتمندی از زندگی دارد. همچنین پژوهش‌های تومکا و همکاران (۲۰۱۵)^۲؛ کیم و همکاران (۲۰۱۵)^۳؛ هانگ و لو (۲۰۱۶)^۴ و پترسون و همکاران (۲۰۲۱)^۵ نشان دادند که مشارکت در گردشگری منجر به افزایش کیفیت زندگی و رضایتمندی و همچنین تحقق سالمندی فعال می‌گردد.

مبانی نظری

بازار گردشگری سالمندان، بازاری پایدار و جذاب است و بسیاری از کشورها در این زمینه تحقیقات و اقدامات مؤثری انجام داده‌اند (عمدتاً کشورهای امریکا، استرالیا و چین). در تحقیقات و پژوهش‌هایی که در این حوزه انجام شده است مقوله‌های مختلفی شناسایی شده و مورد بررسی قرار گرفته است و هریک از این پژوهش‌ها، به‌طور مشخص به یک جنبه خاص از گردشگری سالمندان پرداخته‌اند. در ادبیات گردشگری و سفر من جمله حوزه گردشگری سالمندان، با توجه به نقش کلیدی انگیزه، مطالعات زیادی با محوریت انگیزه‌های سفر صورت گرفته است که منجر به شکل‌گیری نظریه‌ها و مدل‌های مفهومی مختلفی در این حوزه شده است.

مفهوم انگیزه در دانش گردشگری اهمیت بسزایی دارد به طوری که وهاب (۱۹۷۵)^۶ پایه و اساس مطالعات گردشگری را شناسایی انگیزه‌های سفر می‌داند و آن را بخشی جدایی‌ناپذیر از توسعه گردشگری به حساب می‌آورد. در خصوص انگیزه‌های گردشگری سالمندان، توجه به این نکته مهم ضروری است که درک انگیزه‌های سفر سالمندان، امری

-
1. Ragheb & Griffith
  2. Tomka et al.
  3. Kim et al.
  4. Hung & Lu
  5. Patterson et al.
  6. Wahab

مهم و کلیدی به نظر می‌رسد زیرا سالمندان انگیزه‌ها و انتظارات متفاوتی نسبت به مقوله سفر و گردشگری در مقایسه با سایر گروه‌های سنی دارند. یکی از مدل‌هایی که مبنای بسیاری از مطالعات و نظریه‌های ارائه شده در حوزه انگیزه‌های گردشگری قرار گرفت مدل سلسله‌مراتب نیازهای پنج‌گانه مازلو (۱۹۴۳)^۱ می‌باشد.

از دیگر مدل‌هایی که بسیاری از پژوهشگران حوزه انگیزه‌های گردشگری روی آن اتفاق نظر دارند مدل رانش/کشش^۲ است که دان (۱۹۷۷)^۳ و کرامپتون (۱۹۷۹)^۴ جزء اولین کسانی بود که این مدل را در خصوص انگیزه‌های گردشگری مطرح کردند. در پژوهش حاضر نیز، مبنای بررسی انگیزه‌های گردشگری سالمندان مدل کشش و رانش می‌باشد. انگیزه‌های رانشی آن دسته از نیازها و انگیزه‌هایی هستند که در فرد اشتیاق سفر به وجود می‌آورند و مرتبط با انگیزه‌ها و خواسته‌های درونی فرد و غیرملموس هستند. در مقابل، عوامل کششی، به آن دسته از نیازها و انگیزه‌هایی اطلاق می‌شود که به ویژگی‌ها و جاذبه‌های مقصد سفر مربوط و عموماً ملموس هستند.

مفهوم دیگری که در بسیاری مطالعات گردشگری مورد بررسی قرار گرفته است، محدودیت‌های گردشگری است که برخلاف انگیزه‌ها که نقش کاتالیزور در تصمیم‌گیری مشارکت در گردشگری دارند، محدودیت‌ها، کارکردی از نوع فیلتر دارند که در بسیاری مواقع منجر به عدم مشارکت می‌شوند. به‌طور کلی، عواملی که میزان مشارکت فرد در فعالیت‌های اوقات فراغت را مهار و محدود کند، محدودیت اوقات فراغت نامیده می‌شود. سالمندی به عنوان دوره‌ای مهم از زندگی با تغییرات جسمی و روحی فراوانی همراه است و افراد با ورود به این دوران، با موانع و محدودیت‌هایی در همه حوزه‌ها من جمله گردشگری مواجه می‌شوند و محدودیت‌های گردشگری سالمندان، فاکتورهایی هستند که مشارکت آنها در این حوزه را با اختلال مواجه می‌کنند.

-
1. Maslow
  2. Push/Pull model
  3. Dann
  4. Crompton

یکی از مهم‌ترین و جامع‌ترین مدل‌ها در خصوص محدودیت‌های اوقات فراغت توسط کرافورد و همکاران^۱ در سال ۱۹۹۱ با عنوان "مدل سلسله‌مراتبی محدودیت‌های اوقات فراغت"^۲ ارائه شد که مبنای مطالعات زیادی قرار گرفت. در این مدل موانع و محدودیت‌های سفر در سه دسته کلی و مجزای محدودیت‌های ساختاری، محدودیت‌های درون فردی و محدودیت‌های میان فردی تقسیم شدند. محدودیت‌های درون فردی به‌طور مستقیم مرتبط با ویژگی‌های شخص هستند همچون محدودیت‌های روانشناختی، نگرش فرد نسبت به خویش و توانایی‌هایش و... محدودیت‌های بین فردی، محدودیت‌هایی هستند که منشأ آن‌ها به روابط فرد با دیگران برمی‌گردد و محدودیت‌های ساختاری، محدودیت‌هایی است که منشأ آنها ساختاری و نهادی است. در پژوهش حاضر نیز، مبنای بررسی محدودیت‌های گردشگری سالمندان مدل سلسله‌مراتبی اوقات فراغت می‌باشد.

مفهوم تسهیلگرها در گردشگری و اوقات فراغت مفهومی جدید است که کمتر به آن پرداخته شده است. ولی نظر به ارتباط معنایی مفهوم محدودیت‌ها با مفهوم تسهیلگرها، برخی از مبانی نظری این دو با هم اشتراکاتی دارند. تسهیلگرها، عواملی هستند که به کمک آنها می‌توان بر موانع و محدودیت‌ها فائق آمد و سفر سالمندان را تسهیل می‌کنند. اولین بار مفهوم تسهیلگرها در اوقات فراغت را ریمور (۲۰۰۲)^۳ مطرح کرد و طی آن یک مدل مقدماتی از محدودیت‌ها و تسهیلگرها ارائه شد و مفاهیم تسهیلگرها و محدودیت‌ها را تلفیق نمود. در پژوهش حاضر، مبنای بررسی تسهیلگرهای گردشگری سالمندان مدل ریمور (۲۰۰۲) می‌باشد.

موضوع دیگری که طبیعی است در پژوهش‌های حوزه گردشگری سالمندان به آن پرداخته شده باشد، منافع و مزایای گردشگری برای این گروه سنی است. مشارکت در فعالیت‌های گردشگری می‌تواند منافع روحی و جسمی فراوانی برای گردشگران به ارمغان بیاورد و موجب ارتقاء شاخص کیفیت زندگی سالمندان شود. در خصوص مزایای

---

1. Crawford et al.
2. Model of hierarchical leisure constraints
3. Raymore

گردشگری و سفر، مطالعات و پژوهش‌های زیادی انجام شده ولی مطالعاتی که مبانی نظری مشخصی داشته باشند و از دریچه مبانی نظری به موضوع پرداخته باشند معدودند و از اولین کسانی که از این منظر به بحث منافع گردشگری ورود کردند نیل و همکاران (۱۹۹۹)^۱ بودند که با تکیه بر نظریه سرریز پایین به بالا^۲، تأثیر سفر و گردشگری به عنوان یک رویداد زندگی را بر روی میزان رضایت کلی فرد از زندگی بررسی کردند.

همان‌طور که در مرور پیشینه و همچنین مبانی نظری به آن پرداخته شد، اهم موضوعات حوزه گردشگری سالمندان در چهار بخش قابل تفکیک است: انگیزه‌ها، محدودیت‌ها، تسهیلات و منافع کسب‌شده که بنیان پژوهش ما نیز بر این اساس بنا می‌شود. بر اساس مبانی نظری، مبنای بررسی انگیزه‌های گردشگری سالمندان؛ مدل کشش و رانش (دان، ۱۹۷۷ و کرامپتون، ۱۹۷۹)، محدودیت‌های گردشگری سالمندان؛ مدل سلسله مراتبی اوقات فراغت (کرافورد و همکاران، ۱۹۹۱) و تسهیلات گردشگری سالمندان؛ مدل ریمور (۲۰۰۲) در نظر گرفته می‌شود.

روش

فرا ترکیب^۳ از روش‌هایی است که برای تجزیه تحلیل و تلفیق پژوهش‌های کیفی پیشین از آن استفاده می‌شود که در واقع یک رویکرد ترکیب مطالعات پیشین به صورت تفسیری است جهت ایجاد معنای بیشتر. در دهه‌های گذشته پژوهش‌های کیفی به طرز قابل توجهی افزایش یافته و حوزه گردشگری سالمندان نیز از این امر مستثنا نیست. به ویژه که موضوع گردشگری سالمندان موضوعی اجتماعی و در ارتباط با انسان است و لذا طبیعی است که بسیاری از پژوهش‌های این حوزه ماهیتی کیفی داشته باشند. در نتیجه رویکرد فرا ترکیب می‌تواند در تحلیل و ترکیب یافته‌های پیشین و تجمیع مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان کارا باشد. برای اجرای فرا ترکیب، شیوه‌های متفاوتی وجود دارد من جمله روش

---

1. Neal et al.

2. The bottom-up spillover model (hierarchy model of life satisfaction theory)

3. Meta Synthesis

نوبلیت و هیر^۱، روش ساندلوسکی و باروسو^۲ و روش اروین و همکاران^۳ که پس از بررسی بررسی اولیه روش‌های مذکور، روش اروین و همکاران به دلیل جامع‌تر بودن انتخاب شد.

شکل ۱- مراحل شش‌گانه اجرای فراترکیب (Erwin et al., 2011)

یافته‌های پژوهش بر اساس مراحل شش‌گانه فراترکیب

مرحله اول؛ مشخص کردن سؤال و مسئله پژوهش

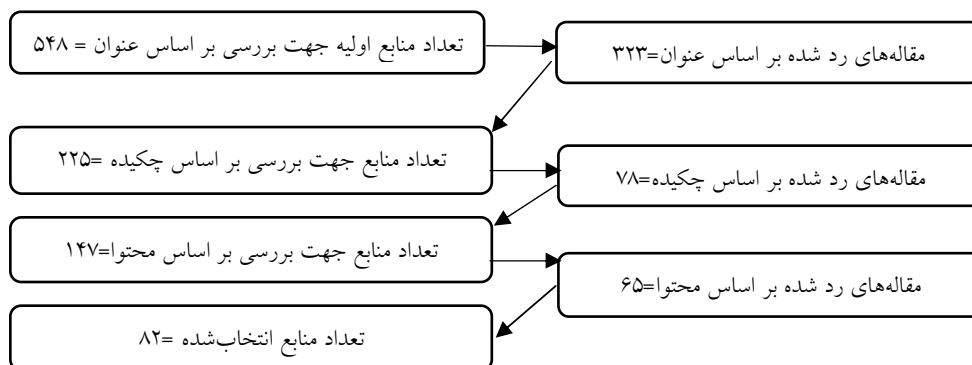
مانند هر پژوهش دیگری، در اینجا نیز اولین گام مشخص کردن سؤال و مسئله پژوهش می‌باشد. هدف این پژوهش شناسایی مقوله‌های اصلی و فرعی توسعه گردشگری سالمندان است. بر این اساس، سؤال پژوهش به این شکل است: “مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان چیست؟”

مرحله دوم؛ مرور جامع ادبیات پیشین

-
1. Noblit&hare
  2. Sandelowski&Baroso
  3. Erwin et al.

در این مرحله، ابتدا پژوهشگر کلمات کلیدی مدنظر را تعیین می‌کند و بر اساس بازه زمانی انتخابی، به جستجو در پایگاه داده‌های معتبر می‌پردازد. لذا جهت اجرای جستجوی سیستماتیک پژوهش‌های پیشین، در گام اول کلمات کلیدی تعیین شدند و در گام بعدی، این کلمات در پایگاه‌های اطلاعاتی Scopus، Web Of Science و همچنین گوگل اسکالر در بازه سال‌های ۱۹۷۱ تا ۲۰۲۱ مورد جستجو قرار گرفتند. بین پایگاه‌های فارسی نیز مگ‌ایران، سیویلیکا و نورمگز انتخاب شدند. در این پژوهش رویکردی سیال در پیش گرفته شد و جستجو و غربالگری در هر مرحله به فراخور نیاز به صورت رفت و برگشتی استفاده شد.

مرحله سوم؛ ارزیابی پژوهش‌های پیشین و انتخاب گزینه‌های مناسب و معتبر نکته مهم این مرحله این است که چه پژوهش‌هایی با چه ویژگی‌هایی باید برای ارزیابی انتخاب شوند ولی به دلیل کثرت رویکردهای روش‌شناختی کیفی، ارزیابی و انتخاب این نوع پژوهش‌ها مشکل است. این مرحله، شامل توسعه روشی است که با استفاده از پارامترهای مقایسه‌ای نظیر اهداف پژوهش، سؤالات پژوهش، روش جمع‌آوری و همین‌طور تجزیه تحلیل داده‌ها بتوان به پژوهش‌های مشابه موردنظر جهت فراترکیب دست پیدا کرد (Erwin et al., 2011: 193). به‌طور خلاصه هدف اصلی این مرحله، انتخاب مقاله‌های معتبر و مرتبط با پژوهش می‌باشد. جهت دستیابی به این هدف، در فاز اول بر اساس مدل سامرز و همکاران (۲۰۰۸)، غربالگری چند مرحله‌ای بر اساس عنوان، چکیده و محتوای مقاله‌ها صورت گرفت. شکل ۳، نمایی کلی از فرآیند غربالگری مقاله‌ها را نشان می‌دهد.

شکل ۲- فرآیند غربالگری منابع

نهایتاً مقاله‌های انتخاب شده با ابزار ارزیابی کیفیت CASP^۱ ارزیابی نهایی شدند که ابزاری است جهت ارزیابی روایی و پایایی مطالعات اولیه در روش تحقیق کیفی. مطابق با این ابزار ۱۰ شرط کیفی هر مقاله مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و به هر یک از مقالات بر اساس هر یک از این شرایط، امتیازی بین ۱ تا ۵ تخصیص داده می‌شود. مقالاتی که مجموع امتیازات آنها ۲۵ و بالاتر شود به لحاظ کیفی تأیید و باقی مقالات حذف خواهند شد که مطابق با این ارزیابی کلیه منابع انتخاب شده امتیاز لازم را کسب کردند و نهایتاً ۸۲ منبع جهت تحلیل نهایی مبنای کار پژوهش جاری قرار گرفتند (جدول شماره ۱).

جدول ۱- لیست منابع جهت فراترکیب

شماره منبع	عنوان منبع	نویسنده (نویسندگان)
R1	چرا گردشگران به سفر می‌روند؟	(Lundberg, 1971)
R2	انگیزه‌های سفرهای تفریحی	(Crompton, 1979)
R3	نقش مشارکت در اوقات فراغت در رضایت از زندگی سالمندان	(Ragheb & Griffith, 1982)
R4	تحلیل عاملی محدودیت‌های اوقات فراغت سالمندان	(McGuire, 1984)
R5	محدودیت‌های اوقات فراغت: مفاهیم و مدل‌ها	(Jackson & Searle, 1985)

1. Critical Appraisal Skills Program (CASP)

شماره منبع	عنوان منبع	نویسنده (نویسندگان)
R6	مفهوم‌سازی محدودیت‌های اوقات فراغت در تفریحات خانوادگی	(Crawford & Godbey, 1987)
R7	مدل سلسله مراتبی محدودیت‌های اوقات فراغت	(Crawford et al., 1991)
R8	ارتباط بین انگیزه گردشگری و منابع اطلاعات در گردشگران سالمند	(Y. Kim et al., 1996)
R9	تأثیر گردشگری بر بهزیستی روانی سالمندان	(Milman, 1998)
R10	نقش رضایت از تجربه‌های گردشگری بر رضایت از اوقات فراغت و زندگی	(Neal et al., 1999)
R11	توسعه محصول گردشگری برای بازار سالمندان بر مبنای انگیزه‌ها	(Cleaver et al., 1999)
R12	آیا تعطیلات برای سلامتی خوب است؟	(Gump & Matthews, 2000)
R13	بررسی محدودیت‌های سفر بین سالمندان اسرائیلی	(Fleischer & Pizam, 2002)
R14	بررسی گردشگران سالمند استرالیایی	(Horneman et al., 2002)
R15	سن ذهنی و انگیزه‌های سالمندان برای سفر	(Cleaver & Muller, 2002)
R16	تسهیلگرهای اوقات فراغت (گردشگری)	(Raymore, 2002)
R17	تأثیر مشارکت در تعطیلات بر بهزیستی روانی سالمندان	(Wei & Milman, 2002)
R18	شناسایی محدودیت‌های گردشگری: توسعه مدل محدودیت‌های اوقات فراغت	(Nyaupane et al., 2002)
R19	اصلاح مدل سلسله مراتبی اوقات فراغت	(Chick, Garry Dong, 2003)
R20	مطالعه‌ای بر رفتار گردشگران سالمند در تایوان	(Huang & Tsai, 2003)
R21	ارزیابی پزشکی اثرات سفرهای کوتاه مدت بر روی سلامتی	(Toda et al., 2004)
R22	اوقات فراغت و رضایت از زندگی سالمندان در استرالیا و ایالات متحده	(Hawkins et al., 2004)
R23	نگرش و محدودیت‌های گردشگران سالمند کره‌ای	(S. H. Lee & Tideswell, 2005)
R24	نقش اوقات فراغت در سلامتی سالمندان مبتلا به آرتروز	(Payne et al., 2006)
R25	فاکتورهای انگیزشی مؤثر بر گردشگری: بررسی سالمندان تایوانی	(S. C. Jang & Wu, 2006)
R26	مدل انگیزه‌های گردشگری سالمندان: از بیجین تا شانگهای	(Hsu et al., 2007)
R27	تأثیر خدمات گردشگری بر رضایت از زندگی	(Neal et al., 2007)
R28	انگیزه‌های گردشگران سالمندان ژاپنی به تایلند	(Sangpikul, 2008)
R29	اثر، انگیزه و قصد گردشگری: بازار سالمندان	(S. Jang et al., 2009)
R30	کاوشی در مزایای تجربه تورهای گروهی برای زنان سالمند	(Liechty et al., 2009)

شماره منبع	عنوان منبع	نویسنده (نویسندگان)
R31	پیری مثبت، روانشناسی مثبت و گردشگری.	(Zambianchi, 2017)
R32	پیش‌بینی ترجیحات سفر خارجی سالمندان بر اساس انگیزه‌ها، محدودیت‌ها و فاکتورهای جمعیت‌شناختی	(C. F. Chen & Wu, 2009)
R33	تحلیلی بر انگیزه‌های کشتی و رانشی گردشگران خارجی به اردن	(Al-Haj Mohammad & Mat Som, 2010)
R34	چگونه گردشگری بر رضایت از زندگی تأثیر می‌گذارد؟	(Sirgy et al., 2011)
R35	انگیزه‌های گردشگری سالمندان و نیت رفتاری آینده (نیس فرانسه)	(Prayag, 2012)
R36	محدودیت‌های ادراک‌شده اوقات فراغت بین سالمندان	(Dhurup, 2012)
R37	منافع سلامتی و تندرستی ناشی از گردشگری: مطالعه مروری	(C. C. Chen & Petrick, 2013)
R38	بخش‌بندی بازار گردشگری سالمندان ایرلندی بر مبنای انگیزه‌ها	(Ward, 2014)
R39	کیفیت زندگی به عنوان فاکتور انگیزشی گردشگران سالمند	(Tomka et al., 2015)
R40	محدودیت‌های سفر سالمندان و استراتژی‌های غلبه بر آنها	(Kazeminia et al., 2015)
R41	تحلیل فاکتورهای کشتی و رانشی گردشگران بین‌المللی به پنانگ	(Yousefi & Marzuki, 2015)
R42	گردشگری و تأثیر آن بر کیفیت زندگی گردشگران سالمند	(H. Kim et al., 2015)
R43	چه عواملی سفر گردشگری فستیوال را تسهیل می‌کند؟	(B. Kim, 2015)
R44	مرور و ارزیابی فرا تحلیلی از انگیزه‌های سفر سالمندان	(Patuelli & Nijkamp, 2016)
R45	رویکرد تقاطعی در کشف محدودیت‌های ادراک‌شده گردشگران زن چینی و استراتژی‌های غلبه	(Gao & Kerstetter, 2016)
R46	شناسایی محدودیت‌های گردشگری سالمندان در هنگ‌کنگ	(Hung et al., 2016)
R47	زندگی فعال در اواخر زندگی: مروری بر مطالعات مجلات گردشگری	(Hung & Lu, 2016)
R48	گردشگری اجتماعی و سالمندی سالم	(Ferrer et al., 2016)
R49	تأثیر اوقات فراغت فعالیت محور برای خوش‌بینی، رضایت از زندگی، بهزیستی روان‌شناختی سالمندان تنها	(J. Kim et al., 2017)
R50	اهمیت نقش اوقات فراغت در زندگی سالمندان اسپانیایی	(Cuenca-Amigo et al., 2017)
R51	استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط افراد سالمند و جوان به منظور سفر	(fabricuis&Eriksson, 2017)
R52	بخش‌بندی گردشگران سالمند بر اساس انگیزه‌ها و نوع سفر	(Alén et al., 2017)
R53	احساسات مثبت و معنوی در گردشگران سالمند	(Moal-Ulvoas, 2017)
R54	ارتباط بین نوع اوقات فراغت و بهزیستی روانی در سالمندان	(Ryu & Heo, 2018)

شماره منبع	عنوان منبع	نویسنده (نویسندگان)
R55	محدودیت‌ها و تسهیلگرهای گردشگری سالمندان	(Huber et al., 2018)
R56	تأثیر اوقات فراغت و گردشگری بر کیفیت زندگی سالمندان ژاپنی	(Zhang & Zhang, 2018)
R57	محدودیت‌های اوقات فراغت مرتبط با فرهنگ بین مهاجران سالمند کره‌ای	(J. Kim et al., 2019)
R58	گردشگری سالمندان در ایام پیری	(Sert, 2019)
R59	بررسی اثرات سفرهای زیارتی و مذهبی روی سالمندان	(Kuo et al., 2019)
R60	سالمندان: کیفیت زندگی و گردشگری	(H. Kim et al., 2019)
R61	انگیزه‌های کشتی و رانشی: تقسیم‌بندی بازار یونان برای بازاریابی شبکه‌های اجتماعی در گردشگری	(Katsikari et al., 2020)
R62	روند گردشگری سالمندان: یک مطالعه مروری	(Patterson & Balderas, 2020)
R63	تحلیل مطالعات انگیزه‌های گردشگری سالمندان (۱۹۸۰-۲۰۱۷)	(Otoo & Kim, 2020)
R64	تأثیر محدودیت‌های گردشگری و استراتژی‌های غلبه بر آن بر درماندگی آموخته‌شده بین سالمندان چینی	(Wen et al., 2020)
R65	محدودیت‌های ادراک‌شده و نحوه غلبه بر آنها در گردشگران سالمند چینی	(Wen et al., 2020)
R66	نقش راهنمای تور در سلامتی ادراک‌شده گردشگران سالمند	(Hwang et al., 2020)
R67	چگونگی ارتباط بین گردشگری و رضایت از زندگی در سالمندان	(Pan et al., 2020)
R68	محدودیت‌ها، قصد سفر و استراتژی‌های مذاکره گردشگری سالمندان؛ بررسی نقش حمایت اجتماعی	(F. Chen et al., 2020)
R69	رابطه بین فعالیت‌های اوقات فراغت، افسردگی و کیفیت زندگی در سالمندان کره‌ای	(Jeong & Park, 2020)
R70	محدودیت‌های ادراک‌شده فرزندان در حمایت از سفرهای خارجی والدین	(Xiong et al., 2021)
R71	محدودیت‌های گردشگری سالمندان و تعدیل آن‌ها توسط تسهیلگرها	(Lopes et al., 2021)
R72	انگیزه‌ها، ترجیحات، تجارب و سلامتی ذهنی گردشگران سالمند	(Sie et al., 2021)
R73	ترجیحات گردشگری سالمندان و اثرات آن بر سالمندی سالم	(Patterson et al., 2021)
R74	مزایای فعالیت‌های اوقات فراغت برای کیفیت زندگی سالمندان کره جنوبی	(H. Lee & Heo, 2021)

شماره منبع	عنوان منبع	نویسنده (نویسندگان)
R75	اولویت‌بندی عوامل کشتی و رانشی مؤثر بر انتخاب شیراز از منظر گردشگران داخلی	غریبی (۱۳۹۱)
R76	راهبردهای توسعه گردشگری سالمندی رهیافت بخش‌بندی بازار	صنایعی و همکاران (۱۳۹۳)
R77	روایی سنجی مقیاس موانع مشارکت در اوقات فراغت سالمندان	خادم و همکاران (۱۳۹۳)
R78	راهکاری توسعه گردشگری سالمندان با رویکرد تکنیک مدل‌سازی ساختار تفسیری	اسعدی و همکاران (۱۳۹۵)
R79	تعیین روابط علی‌انگیزه‌های کشتی و رانشی بر رفتار گردشگران ورزشی	صفاری و مرادی (۱۳۹۷)
R80	شناسایی و پیش‌بینی بازار گردشگران سالمند بر مبنای ارزش‌های مورد انتظار	مهدوی و همکاران (۱۳۹۷)
R81	کاوشی بر تبیین پیشایندها و پیامدهای رضایت از تجربه سفر گردشگران سالمند	کریمی علویجه و همکاران (۱۳۹۸)
R82	نقش توانمندسازی سالمندان در سالمندی سالم و فعال	دانشوری‌نسب (۱۳۹۸)

مرحله چهارم؛ انتخاب و انجام تکنیک‌های فراترکیب

برای ادغام و تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش کیفی، در این مرحله محققین شروع به بررسی ارتباطات بین منابع منتخب از طریق شناسایی مفاهیم و مضامین کلیدی هر مطالعه می‌کنند که نتیجه نهایی آن ارائه یک تفسیر و دید کلی‌تر از منابع اولیه می‌باشد. البته نکته اصلی در انجام یک فراترکیب باکیفیت، انتخاب یک روش کیفی دقیق است. یکی از این روش‌ها، روشی است که تانگ و همکاران (۲۰۰۸)^۱ از ترکیب روش‌های نوبلیت و هیر (۱۹۸۸)^۲ و کمپل و همکاران (۲۰۰۳)^۳ به کار بردند. در این روش که روشی کیفی است، پژوهشگر مفروضات اولیه‌ای در خصوص روابط بین مطالعات دارد و در عین اینکه زمینه اصلی هر مطالعه را مدنظر قرار می‌دهد، مفروضات خود را از طریق مقایسه مطالعات مورد

---

1. Tong et al.
2. Noblit & Hare
3. Campbell et al.

بررسی قرار می‌دهد و تجزیه و تحلیل هر مقاله و مقایسه مرتب و مداوم با مقالات قبلی و تفسیر مجدد هر مفهوم با کدگذاری باز و محوری انجام می‌شود (Erwin et al., 2011: 195).

در پژوهش جاری، از روش تانگ و همکاران استفاده شد و دسته‌بندی عوامل مؤثر بر گردشگری سالمندان در چهار دسته انگیزه‌ها، محدودیت‌ها، تسهیلگرها و منافع کسب‌شده مفروضات اولیه پژوهش بودند. داده‌های استخراج‌شده از منابع با روش کدگذاری دستی تجزیه و تحلیل شدند و به ترتیب کدها و مقوله‌ها (اصلی و فرعی) دسته‌بندی شدند.

شکل ۳- روند کدگذاری

مرحله پنجم؛ ارائه ترکیب یافته‌ها

در این مرحله، محققین آنچه را از طریق فرآیند فراترکیب کسب کرده‌اند، ارائه می‌دهند و یکی از شیوه‌های رایج در ارائه یافته‌های فراترکیب استفاده از ابزارهای بصری همچون جدول، نمودار و شکل است. لذا نتایج فراترکیب پژوهش حاضر در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- کدگذاری مفاهیم استخراج‌شده از منابع

کد محوری	مقوله اصلی	مقوله فرعی	کدهای اولیه	منابع کدها (طبق جدول ۱)
			گریز از روزمرگی، تفریح، استراحت و آرامش، سلامتی	R1-R2-R8- R11-R13- R14-R20- R26-R28- R29-R33- R35-R38- R39-R41- R44-R61-

R62-R63- R75-R78- R79-R80				
R1-R2-R8- R11-R13- R14-R25- R26-R28- R29-R33- R35-R38- R39-R41- R44-R47- R61-R63- R75-R80	جستجوی دانش، تجربه چیزهای جدید و نوگرایی	انگیزه‌های رانشی	انگیزه‌ها	گردشگری سالمندان
R1-R2-R8- R11-R13 R14- R20- R25-R26- R29-R35- R39-R4- R63- R79-R80	تعاملات اجتماعی			
R1-R2-R8- R11-R25- R26-R28- R29-R33- R38-R47- R61-R62-R63	خود شکوفایی و عزت نفس			
R1-R26-R62- R80	درآمد قابل تصرف و زمان			
R1-R8-R25- R28-R33- R35-R38- R41-R44- R75-R62- R61-R80- R76-R79	جاذبه‌های طبیعی-فرهنگی مقصد	انگیزه‌های کششی		
R25-R28- R35-R38- R41-R62- R76-R78-R80	امکانات و خدمات رفاهی و گردشگری در مقصد			
R25-R28- R41-R61- R78- R79	امنیت، ایمنی و بهداشت در مقصد			
R4-R6-R8- R13-R32-	وضعیت سلامتی و جسمانی نامناسب			

R36-R40- R46- R55- R70-R77		محدودیت‌های درون فردی	محدودیت‌ها
R6-R7-R16- R55-R77	ویژگی‌های روحی-روانی محدودکننده		
R4-R5-R16	عدم مهارت‌ها و توانایی فردی		
R4-R6-R7- R40	تاییدطلبی از نزدیکان	محدودیت‌های بین فردی	
R4-R16-R40- R46-R55-R70	نداشتن همراه سفر		
R4-R5-R6- R7-R13-R16- R18-R40- R45-R46-R77	محدودیت در منابع مالی /درآمدی/شغلی		
R4-R5-R6- R7-R13-R18- R32-R36- R46-R70	محدودیت زمانی	محدودیت‌های ساختاری	
R4-R5-R16- R32-R45- R64-R77	امکانات و تجهیزات ناکافی		
R4-R40-R45- R64	کمبود اطلاعات و دانش		
R6-R7-R18- R32-R77	ویژگی‌های مقصد		
R16-R19- R23-R32- R36-R46- R45-R47- R23-R57-R70	فرهنگ (تبعیض سنی و کلیشه‌ها)		
R4-R13-R40- R55-R64- R65-R71-R80	تسهیلگرهای مبتنی بر سلامتی	تسهیلگرهای درون فردی	تسهیلگرها
R4- R13-R26- R40-R43-R55	مدیریت زمان و منابع مالی		
R4-R40-R64	کسب مهارت‌های فردی		
R13-R40	تجربه‌های پیشین		
R4-R1-R26- R40-R45- R64-R65-R68	حمایت و تشویق اطرافیان	تسهیلگرهای بین فردی	
R4-R18-R40- R55-R80	وجود همراه سفر و فرصت ارتباطات اجتماعی		

R4-R26-R45-R55	کاهش تعهدات (اجتماعی و خانوادگی)			
R18-R40-R43-R52-R55-R58-R65-R66-R71-R76-R78-R80	تسهیلگرهای زیرساختی و تسهیلاتی	تسهیلگرهای ساختاری		
R4-R16-R18-R26-R39-R40-R51-R55-R57-R78	تسهیلگرهای فرهنگی و نهادی			
R12- R21-R24-R39	سلامتی جسمی و فیزیولوژیکی اثبات شده	بهبود فاکتورهای عینی کیفیت زندگی	منافع کسب شده	
R21-R27-R42-R56-R80	فراوانی فعالیت‌های گردشگری			
R31-R47-R73-R82	سالمندی فعال و سالم			
R3-R10-R22-R27-R30-R34-R42-R48-R49-R54- R56-R67-R72-R84-R81	رضایت از زندگی	بهبود فاکتورهای ذهنی کیفیت زندگی		
R12-R15-R17-R24-R31-R39-R49-R50-R60-R69-R72	سلامت ذهنی و بهزیستی روانی ادراک شده			
R22-R37-R53	سلامتی جسمی ادراک شده			
R12-R24-R49	احساس شادی و خوشحالی			
R39-R53-R59-R72	ارزش‌های معنوی			

مقوله انگیزه‌ها

انگیزه‌ها با اتکا بر مدل رانش/کشش به دو دسته مقوله فرعی عوامل رانشی^۱ و کششی^۲ تقسیم شده‌اند و پنج کد مربوط به انگیزه‌های رانشی و سه کد مربوط به انگیزه‌های کششی

1. push factors

شناسایی شد. مهم‌ترین انگیزه‌های رانشی، " گریز از روزمرگی، تفریح، استراحت و آرامش، سلامتی" می‌باشد که مبین تمایل و ترجیح گردشگران سالمند به سفر رفتن با انگیزه دور شدن از روزمرگی و همچنین تجربه کردن تفریح و سرگرمی و استراحت و کسب آرامش است. درجه اهمیت بعدی انگیزه‌های رانشی متعلق است به "جستجوی دانش و تجربه چیزهای جدید و نوگرایی" که بیانگر گرایش سالمندان به کسب تجربه‌های نو و همین‌طور یادگیری موضوعات جدید و کسب احترام از طریق کسب دانش و آگاهی می‌باشد و لذا، یکی از انواع سفرهای مناسب این گروه سنی سفرهای آموزشی و تجربه‌محور است.

از نکات قابل توجه در خصوص گردشگران سالمند، نیاز بالای آنها به برقراری تعاملات اجتماعی در حین سفر می‌باشد که تحت عنوان انگیزه رانشی "تعاملات اجتماعی" ارائه شده است و کاظمی‌نیا و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند که روند سفر و تعاملات حین آن، نقش مهم‌تری نسبت به جاذبه‌های مقصد برای سالمندان دارد. "خود شکوفایی و عزت‌نفس"، انگیزه رانشی بعدی است که انگیزه‌هایی با ریشه روانشناختی می‌باشند و بسیاری از سالمندان، انگیزه‌شان از سفر و گردشگری افزایش عزت‌نفس و تحقق خود شکوفایی است.

آخرین انگیزه رانشی شناسایی شده در این پژوهش، "درآمد قابل تصرف و زمان" است و از آنجا که درصد بالایی از سالمندان گردشگر، از یک سو افرادی با درآمد قابل تصرف بالا هستند و از سوی دیگر، غالباً به دوران بازنشستگی رسیده‌اند و در نتیجه محدودیت زمانی کمتری دارند، بنابراین در عین این که بازار هدف باثبات و جذابی در صنعت گردشگری هستند، دارا بودن دو فاکتور ذکر شده، برای خود سالمندان هم به عنوان عامل‌های انگیزشی محسوب می‌شود.

انگیزه‌های کشتی، به آن دسته از نیازها و انگیزه‌هایی اطلاق می‌شود که به ویژگی‌ها و جاذبه‌های مقصد سفر مربوط است و طبق کدهای شناسایی شده، "جاذبه‌های طبیعی-

فرهنگی مقصد" مهم‌ترین انگیزه کشتی محسوب می‌شود که مشتمل بر بازدید از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی-تاریخی و همچنین آب‌وهوای خوب مقصد است. این فاکتور به‌نوعی می‌تواند مرتبط با انگیزه رانشی نوگرایی نیز باشد. انگیزه کشتی بعدی، "امکانات و خدمات رفاهی و گردشگری در مقصد" می‌باشد زیرا گردشگران سالمند به دلیل ویژگی‌های جسمی و روانی مختص به خود، امکانات و خدمات رفاهی خاصی را نیز طلب می‌کنند. نهایتاً، انگیزه کشتی نهایی، "امنیت، ایمنی و بهداشت در مقصد" می‌باشد و گردشگران سالمند در صورتی که اطمینان حاصل کنند که از لحاظ امنیت، ایمنی و بهداشت مقصد موردنظر در شرایط خوبی قرار دارد، انگیزه‌ای جدی برای انتخاب آن مقصد خواهند داشت.

مقوله محدودیت‌ها

در این پژوهش، محدودیت‌ها بر مبنای مدل محدودیت‌های اوقات فراغت کرافورد و گادبی (۱۹۹۱) به سه دسته درون فردی، بین فردی و ساختاری تقسیم شده‌اند. محدودیت‌های درون فردی به‌طور مستقیم مرتبط با ویژگی‌های شخص هستند همچون محدودیت‌های روانشناختی، نگرش فرد نسبت به خویش و توانایی‌هایش. اولین محدودیت درون فردی، "وضعیت سلامتی و جسمانی نامناسب" است. طبیعی است که سالمندی با تغییرات جسمانی و فیزیولوژیکی همراه است و این موضوع تأثیر مستقیم روی تصمیم‌گیری در خصوص مشارکت یا عدم مشارکت در گردشگری دارد. "ویژگی‌های روحی-روانی محدودکننده"، عامل دیگری است که مرتبط با ویژگی‌های روانشناختی و روحی فرد همچون نداشتن اعتماد به نفس، ترس، نداشتن روحیه ماجراجویی و... می‌باشد. در اینجا با اشاره به مدلی که پلاگ (۱۹۷۴)^۱ ارائه داد و طی آن گردشگران را دو سر طیفی دانست که یک‌طرف آن ماجراجویان و ریسک‌پذیرها قرار دارند و طرف دیگر، محافظه‌کاران و درون‌گرایان، می‌توان چنین تحلیل نمود که

---

1. Plog

گردشگران سالمندی که ویژگی ماجراجویی و کسب تجربه‌های جدید در آنها پررنگ است، این ویژگی آنها در نقش انگیزه رانشی "تجربه چیزهای جدید و نوگرایی" عمل می‌کند (که پیش‌تر به آن اشاره شد) ولی سالمندانی که درون‌گراترند و تمایلی به مواجهه با تجربه‌های جدید و ناشناخته ندارند، این ویژگی شخصیتی در نقش محدودیت درون فردی "ویژگی‌های روحی-روانی محدودکننده" عمل می‌کند.

محدودیت درون فردی بعدی، "عدم مهارت‌ها و توانایی فردی" است که شخص به دلیل دارا نبودن مهارت‌هایی همچون عدم آشنایی با کارکرد اینترنت و شبکه‌های ارتباطی، زبان خارجی و ... مشارکت در گردشگری را محدود می‌کند. آخرین محدودیت درون فردی با عنوان "تبعیض‌سنی و کلیشه‌ها"، بیانگر این است که در بسیاری جوامع، علی‌الخصوص جوامع سنتی با فرهنگ جمع‌گرا، این باور وجود دارد که برخی فعالیت‌ها همچون گردشگری وابسته به سن است و گردشگری برای سالمندان لزوم چندانی ندارد.

دسته دوم محدودیت‌ها، محدودیت‌های بین فردی هستند که منشأ آن‌ها به روابط فرد با دیگران برمی‌گردد و از مهم‌ترین محدودیت‌های بین فردی "نداشتن همراه سفر" است. ورود به سالمندی، در بسیاری موارد با از دست دادن همسر افراد متأهل همراه است که غالباً اصلی‌ترین همراه سفر آن‌ها می‌باشد و برخی مطالعات مربوط به سالمندان من جمله کاظمی‌نیا و همکاران (۲۰۱۵) تأیید کرده است که برخلاف گروه‌های سنی دیگر، نداشتن همراه و همسفر اصلی‌ترین محدودیت گردشگری سالمندان است. محدودیت درون فردی بعدی، "تاییدطلبی از نزدیکان" است و این محدودیت نیز بیشتر در جوامع جمع‌گرا و سنتی دیده می‌شود و سالمندان بخصوص در این جوامع جهت مشارکت در گردشگری، به دنبال گرفتن تأیید از نزدیکان و اعضای خانواده هستند.

دسته سوم محدودیت‌های ساختاری هستند که پس از تعیین ترجیحات اولیه گردشگری، روی شکل‌گیری مشارکت نهایی تأثیر می‌گذارند. مهم‌ترین محدودیت‌های ساختاری "محدودیت در منابع مالی/درآمدی/شغلی" و همچنین "محدودیت زمانی" هستند. با اینکه سالمندان، عمدتاً از لحاظ منابع مالی وضعیت قابل‌قبولی دارند و همچنین

محدودیت زمانی کمتری دارند، ولی در برخی موارد و به ویژه در مناطقی که از لحاظ اقتصادی در جایگاه مناسبی قرار ندارند محدودیت منابع مالی از فاکتورهای محدودکننده گردشگری سالمندان است و همچنین برخی سالمندان به دلیل اینکه همچنان در سنین بالا به کار کردن ادامه می‌دهند لذا محدودیت زمانی نیز وجود دارد.

محدودیت بعدی، "امکانات و تجهیزات ناکافی" است که مانعی است در جهت مشارکت در گردشگری سالمندان من جمله امکانات نامناسب حمل و نقل. "کمبود اطلاعات و دانش" نیز محدودیتی ساختاری به حساب می‌آید که بیشتر متمرکز بر عدم اطلاع‌رسانی سالمندان در خصوص برنامه‌های گردشگری و همچنین عدم آگاهی آنها درباره مقاصد گردشگری و برنامه‌های قابل ارائه می‌باشد. "ویژگی‌های مقصد" و امکانات آن نیز در صورتی که مطابق با نیازها و خواسته‌های گردشگران سالمند نباشند به عنوان محدودیت در نظر گرفته می‌شود. محدودیت ساختاری پایانی، محدودیت‌های مرتبط با فرهنگ است. در بسیاری جوامع، به ویژه جوامع سنتی، سالمندان، زیر سایه بسیاری مسئولیت‌ها و تعهدات خود را مستحق کسب تجربه‌های گردشگری نمی‌دانند.

مقوله تسهیلگرها

تسهیلگرها ارتباط نزدیکی با محدودیت‌ها دارند و استراتژی‌های غلبه بر بسیاری از محدودیت‌ها، نقش تسهیلگرها را ایفا می‌کنند. تقسیم‌بندی مفهومی تسهیلگرها نیز بر مبنای مدل ریمور (۲۰۰۲) سه بخش است: درون فردی، بین فردی و ساختاری. تسهیلگرها درون فردی اشاره به تسهیلگرهایی دارد که غلبه بر محدودیت‌های درون فردی را تسهیل می‌کند. اولین تسهیلگر درون فردی "تسهیلگرهای مبتنی بر سلامتی" است که از دو جنبه قابل بررسی است. جنبه اول اینکه فرد با انگیزه مشارکت در گردشگری اقدام به بهبود وضعیت جسمانی خود نماید و جنبه دوم اینکه به‌طور کلی گردشگر، سفر مناسب با وضعیت خود را شناسایی و انتخاب نماید به‌عنوان مثال کسی که از ویلچر استفاده می‌کند سفرهای متناسب با ویلچر و انتخاب کند و یا اینکه سفرهای سلامت-محور (گردشگری سلامتی) را انتخاب نماید.

در خصوص تسهیلگر بعدی "مدیریت زمان و منابع مالی"، نیز شناسایی راهکارها و استراتژی‌های غلبه بر محدودیت‌های مالی و زمانی می‌تواند سفر رفتن را تسهیل کند. البته در خصوص منابع مالی و زمانی، گروهی از تسهیلگرها که در ارتباط مستقیم شخص هستند تسهیلگرهای فردی هستند و یک سری تسهیلات و شرایطی که توسط ارگان‌ها و نهادها تأمین می‌شوند در زمره تسهیلگرهای ساختاری قرار می‌گیرند. تسهیلگر بعدی "کسب مهارت‌های فردی" است که راهکاری است جهت غلبه بر محدودیت مرتبط. نتیجه بسیاری مطالعات نشان داد که گردشگران سالمندی که در سنین جوانی، تجربه‌های گردشگری داشتند وقتی به سنین سالمندی می‌رسند همچنان خواهان مشارکت در گردشگری هستند لذا ترغیب کردن افراد به کسب تجربه‌های گردشگری در سنین پایین‌تر، می‌تواند نقش تسهیلگر در سنین بالاتر را ایفا کند که این موضوع تحت عنوان تسهیلگر "تجربه (تجربه‌های پیشین-علاقه به تجربه گرایی)" در این پژوهش شناسایی شده است.

تسهیلگرهای بین فردی، تسهیلگرهایی هستند که با تمرکز بر رفع محدودیت‌های بین فردی معرفی می‌شوند. از محدودیت‌های شناسایی شده "تاییدطلبی از نزدیکان" و "تبعیض سنی و کلیشه‌ها" است که جهت غلبه بر این محدودیت‌ها، تسهیلگرهای بین فردی "حمایت و تشویق خانواده و اطرافیان" و "کاهش تعهدات (اجتماعی و خانوادگی)" شناسایی شده‌اند که طی آنها، اطرافیان سالمند، با حمایت و تشویق به مشارکت در گردشگری و همچنین کاستن از مسئولیت‌های اجتماعی و خانوادگی، وی را ترغیب به این فعالیت می‌کنند. تسهیلگر "وجود همراه سفر و فرصت ارتباطات اجتماعی" نیز جهت غلبه بر محدودیت نداشتن همراه سفر شناسایی شده است که این تسهیلگر از طریق فراهم آوردن امکان برگزاری سفرهای گروهی مناسب سالمندان، در عین اینکه می‌تواند محدودیت مذکور را مرتفع سازد، در عین حال فرصتی جهت ایجاد تعاملات اجتماعی برقرار می‌کند که از مهم‌ترین انگیزه‌های شناسایی شده در این پژوهش است.

تسهیلگرهای ساختاری، همان‌طور که از نامش پیداست بیشتر بر تسهیلگرهای مبتنی بر ساختار متمرکز است و در دو بخش "تسهیلگرهای زیرساختی و تسهیلاتی" و تسهیلگرهای

فرهنگی-نهادی” ارائه شده است. تسهیلگرهای ساختاری گروه اول شامل تأمین زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری مناسب سالمندان در مقصد است و تسهیلگرهای ساختاری گروه دوم، که به‌طور مشخص در حوزه اقداماتی نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط است همچون ایجاد بستر یادگیری و آموزش و ارائه اطلاعات مناسب به سالمندان، تسهیل قوانین و مقررات سفر، نقش حمایتی نهادها و سازمان‌ها از توسعه گردشگری سالمندان در غالب ارائه بسته‌های گردشگری و... و نهایتاً فرهنگ‌سازی گسترش گردشگری این گروه سنی می‌باشد.

مقوله منافع کسب شده

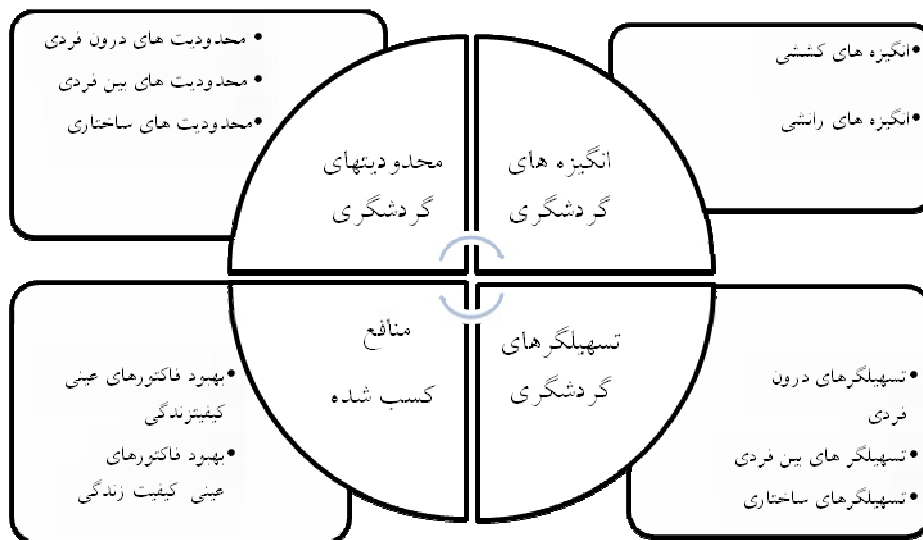
در این پژوهش، از آنجا که شاخص کیفیت زندگی، شاخصی چندوجهی و جامع می‌باشد، مبنای بررسی منافع کسب شده در نظر گرفته شد و به دو مقوله فرعی “ بهبود فاکتورهای عینی کیفیت زندگی” و “بهبود فاکتورهای ذهنی کیفیت زندگی” تقسیم شد. فاکتورهای عینی، فاکتورهایی هستند که قابل اندازه‌گیری می‌باشند که در این پژوهش، شامل “سلامتی جسمی و فیزیولوژیکی اثبات شده”، “فراوانی و مدت اقامت گردشگری” و “سالمندی فعال و سالم” می‌باشند. اولین فاکتور عینی شناسایی شده، از مطالعاتی استخراج شده است که اثرات مثبت گردشگری بر روی سلامتی جسمی همچون آسم، بیماری‌ای قلبی و آرتروز را اثبات کرده‌اند. البته باید اشاره کرد که آن گونه که باید به این فاکتور پرداخته نشده است و لازم به انجام پژوهش‌های بیشتری می‌باشد.

فاکتور عینی دوم، بیانگر این است که هر قدر تعداد فعالیت‌های گردشگری در یک بازه زمانی مشخص و همچنین مدت اقامت بیشتر باشد، منافع بیشتری برای گردشگر سالمند دارد و نهایتاً آخرین فاکتور عینی ارائه شده در این پژوهش، تحقق “سالمندی فعال و سالم” می‌باشد که این مفهوم، مفهومی مهم و تأثیرگذار در حوزه سالمندشناسی^۱ می‌باشد و گردشگری به عنوان یک فاکتور تأثیرگذار بر تحقق پیری فعال مطرح است. فاکتورهای

ذهنی، شامل فاکتورهایی است که به حوزه روان و همین طور ادراک شخص مرتبط است و به طور مشخص و عینی قابل اندازه‌گیری نیستند و نسبی می‌باشند.

اولین فاکتور ذهنی شناسایی شده، "احساس رضایت از زندگی" می‌باشد و بیشترین مطالعات صورت گرفته در خصوص این آیتم می‌باشد که تأیید می‌کنند فعالیت‌ها و تجارب گردشگری تأثیر مستقیم بر روی افزایش رضایت از زندگی دارد هرچند که ممکن است که به مرور پس از برگشت از سفر، این میزان رو به کاهش رود که در اینجا می‌توان ارتباط این فاکتور با فاکتور ذهنی "فراوانی و مدت اقامت گردشگری" را مشاهده کرد. مورد بعدی در خصوص منافع کسب شده "احساس شادی و خوشحالی" که به نوعی تطابق مفهومی با "احساس رضایت از زندگی" دارد ولی در برخی منابع به طور مجزا مورد بررسی قرار گرفته است.

"سلامت ذهنی و بهزیستی روانی ادراک شده" که کاملاً جنبه ذهنی دارد، به ادراک گردشگران سالمند بعد از کسب تجربه گردشگری در خصوص سلامتی روانی و بهزیستی‌شان اشاره دارد و "سلامتی جسمی ادراک شده" نیز بیانگر ادراک آنها در خصوص سلامت جسمانی‌شان می‌باشد و تفاوت این مورد با "سلامتی جسمی و فیزیولوژیکی اثبات شده" که در بخش فاکتورهای عینی اشاره شد، این است که اولی کاملاً جنبه ذهنی و ادراکی دارد و دومی، جنبه عینی و اثباتی دارد. آخرین فاکتور ذهنی شناسایی شده، "معنویت و ارزش‌ها" می‌باشد که این کد، در گردشگران سالمند بیشتر از گروه‌های سنی دیگر دیده می‌شود و بخصوص در سفرهایی با ماهیت معنوی و مذهبی، گردشگران منفعت معنوی و ارزشی بیشتری را احساس می‌کنند.

نمودار ۲- مدل مفهومی پژوهش

مرحله ششم؛ تأمل و بازبینی فرآیند کار

بررسی اعتبار و روایی پژوهش در کلیه مطالعات کیفی از موارد ضروری است و روش‌های مختلفی نیز جهت این کار وجود دارد. جهت ارزیابی روایی درونی پژوهش‌های کیفی یکی از راه‌ها، استفاده از نظرات متخصصان آن حوزه است که طی آن مشخص می‌شود آیا نتایج و یافته‌ها در راستای اهداف پژوهش و سؤالات بوده است یا خیر. لذا نتایج پژوهش مورد ارزیابی دو خبره (دارای تحصیلات دکترای گردشگری و تجربه پژوهشی در گردشگری سالمندی/دسترس‌پذیر) قرار گرفت و روایی پژوهش تأیید شد.

بحث بعدی ارزیابی پایایی است و یکی از روش‌های مورد استفاده برای محاسبه پایایی پژوهش‌های کیفی من جمله فراترکیب محاسبه ضریب کاپا می‌باشد که یکی از ابزارهای تصمیم‌گیری آماری است که به بررسی میزان توافق حداقل دو ارزیاب در مورد موضوع مدنظر می‌پردازد. این ضریب عددی است بین +۱ و -۱ و هرچه قدر به +۱ نزدیک‌تر باشد بیانگر توافق مناسب ارزیابان است. نقطه برش این ضریب ۰٫۶ است یعنی اگر این ضریب از ۰٫۶ بالاتر باشد پایایی پژوهش مورد تأیید است و معمولاً حداکثر مقدار آن ۰٫۸ می‌باشد

شناسایی مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان...، کرد و همکاران | ۲۰۳

(Gwet, 2014: 57). لذا جدول کدگذاری در اختیار دو ارزیاب قرار گرفت تا موافقت/عدم موافقت خود را با هر مورد اعلام نمایند و ضریب کاپا از طریق نرم‌افزار spss26 محاسبه شد و همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود مقدار آن ۰,۷۸۶ می‌باشد و لذا پایایی پژوهش نیز مورد تأیید است.

جدول ۳- شاخص کاپای کوهن

مقدار معناداری	انحراف استاندارد		
۰/۰۰۰	۰/۲۰۶	۰/۷۸۶	ضریب کاپای مورد توافق
		۳۶	تعداد موارد معتبر

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف شناسایی مقوله‌های اصلی و فرعی توسعه گردشگری سالمندان انجام و چهار مقوله اصلی شناسایی شد: ۱- انگیزه‌های گردشگری سالمندان که مشتمل بر انگیزه‌های کشتی و انگیزه‌های رانشی می‌باشد؛ ۲- محدودیت‌های گردشگری سالمندان که شامل سه دسته محدودیت درون فردی، بین فردی و ساختاری می‌باشند؛ ۳- تسهیلگرهای گردشگری سالمندان که شامل تسهیلگرهای درون فردی، بین فردی و ساختاری است؛ ۴- منافع کسب‌شده توسط گردشگران سالمند که شامل بهبود فاکتورهای عینی کیفیت زندگی و بهبود فاکتورهای ذهنی کیفیت زندگی است.

در خصوص چارچوب نظری استفاده‌شده در مقوله‌های مختلف پژوهش و تطابق آن با پیشینه، در مقوله انگیزه‌ها جانگ و وو (۲۰۰۶)؛^۱ پرایاگ (۲۰۱۲)؛^۲ یوسفی و مرکوزی (۲۰۱۵)^۳ و کاتسیکاری و همکاران (۲۰۲۰)^۴ نیز از مدل کشش و رانش استفاده کردند ولی

-
1. Jang & Wu
  2. Prayag
  3. Yousefi & Marzuki
  4. Katsikari et al.

در اغلب منابع، به‌طور مستقیم فاکتورهای انگیزشی کشتی و رانشی تفکیک نشده بودند و کدهای ارائه شده در پژوهش جاری، پس از استخراج کدهای اولیه از منابع مختلف، توسط محققین بررسی، تحلیل، تطابق مفهومی و تحت عناوین جدید بازتعریف شدند.

جهت تطابق یافته‌های پژوهش با پژوهش‌های پیشین، مهم‌ترین انگیزه رانشی شناسایی شده “گریز از روزمرگی، تفریح، استراحت و آرامش و سلامتی” می‌باشد که مبین تمایل و ترجیح گردشگران سالمند به سفر رفتن با انگیزه دور شدن از روزمرگی و همچنین تجربه کردن تفریح و سرگرمی و استراحت و کسب آرامش است که این کد در پژوهش‌های کیم و همکاران (۱۹۹۶)^۱؛ کلیور و همکاران (۱۹۹۹)^۲؛ هورنمان و همکاران (۲۰۰۲)^۳؛ هوآننگ و تسای (۲۰۰۳)^۴؛ پرایاگ (۲۰۱۲)؛ پاتولی و نیجکمپ (۲۰۱۶)^۵؛ هسو و همکاران (۲۰۰۷)؛ جانگ و همکاران (۲۰۰۹)؛ پترسون و بالدراس (۲۰۲۰)^۷؛ اتو و کیم (۲۰۲۰)؛ اسعدی و همکاران (۱۳۹۵) و مهدوی و همکاران (۱۳۹۷) نیز شناسایی شده بود.

در خصوص انگیزه‌های کشتی “جاذبه‌های طبیعی-فرهنگی مقصد” به عنوان مهم‌ترین انگیزه کشتی شناسایی شد که مشتمل بر بازدید از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی-تاریخی و همچنین آب‌وهوای خوب مقصد است و این کد در پژوهش‌های کیم و همکاران (۱۹۹۶)؛ جانگ و وو (۲۰۰۶)^۸؛ پرایاگ (۲۰۱۲)؛ وارد (۲۰۱۴)^۹؛ سانگیپیکول (۲۰۱۸)^{۱۰}؛ پاتولی و نیجکمپ (۲۰۱۶)؛ صناعی و همکاران (۱۳۹۳) و مهدوی و همکاران (۱۳۹۷) نیز به عنوان انگیزه گردشگری برای سالمندان شناسایی شده بود. درباره مقوله محدودیت‌ها، در پژوهش جاری همچون مطالعات هابر و همکاران (۲۰۱۸)؛ کاظمی نیا و

-
1. Y. Kim et al.
  2. Cleaver et al.
  3. Horneman et al.
  4. Huang & Tsai
  5. Patuelli & Nijkamp
  6. Jang et al.
  7. Patterson & Balderas
  8. Kim et al.
  9. Ward
  10. Sangpikul

همکاران (۲۰۱۵) و گائو و کرستر (۲۰۱۶)^۱ از مدل سلسله مراتبی محدودیت‌های اوقات فراغت استفاده شده است ولی در این بخش نیز، کدهای شناسایی شده مورد تحلیل قرار گرفتند و بازتعریف شدند.

مهم‌ترین محدودیت درون فردی شناسایی شده در این پژوهش “وضعیت سلامتی و جسمانی نامناسب سالمندان” است زیرا سالمندی با تغییرات جسمانی و فیزیولوژیکی همراه است و این موضوع تأثیر مستقیم روی تصمیم‌گیری در خصوص مشارکت یا عدم مشارکت در گردشگری دارد و این نتیجه همسو با پژوهش‌های مک‌گور (۱۹۸۴)^۲؛ فلیچر و پیزام (۲۰۰۲)؛ دوراپ (۲۰۱۲)^۳؛ کاظمی‌نیا و همکاران (۲۰۱۵)؛ هانگ و همکاران (۲۰۱۶)^۴؛ هابر و همکاران (۲۰۱۸) و خادم و همکاران (۱۳۹۳) می‌باشد.

از سوی دیگر مهم‌ترین محدودیت بین فردی شناسایی شده “نداشتن همراه سفر” است. ورود به سالمندی در بسیاری موارد با از دست دادن همسر همراه است که غالباً اصلی‌ترین همسفر آنها می‌باشد و این نتیجه همسو با نتیجه پژوهش کاظمی‌نیا و همکاران (۲۰۱۵) است که تأیید کرده برخلاف گروه‌های سنی دیگر، نداشتن همراه و همسفر اصلی‌ترین محدودیت گردشگری سالمندان است هرچند فاکتور سلامتی نیز نقشی کلیدی دارد. مهم‌ترین محدودیت ساختاری نیز دلالت بر محدودیت‌های فرهنگی همچون تبعیض سنی و کلیشه‌های فرهنگی محدودکننده دارد.

در خصوص تسهیلگرها، مطالعاتی که به‌طور مشخص به این مقوله پرداخته باشند بسیار معدود بود (ریمور، ۲۰۰۲ و کیم، ۲۰۱۵) و پژوهشگران، با توجه به ارتباط مفهومی تسهیلگرها با محدودیت‌ها، علاوه بر بررسی مطالعات مربوط به تسهیلگرها، برخی مطالعات محدودیت‌ها را نیز مورد بررسی قرار دادند و بر اساس تحلیل تلفیقی آنها، تسهیلگرهای ارائه‌شده را معرفی کردند که طی آن مهم‌ترین تسهیلگرهای درون فردی، بین فردی و

-
1. Gao & Kerstetter
  2. McGuire
  3. Dhurup
  4. Hung et al.

ساختاری به ترتیب تسهیلگرهای سلامتی، حمایت و تشویق اطرافیان و تسهیلگرهای زیرساختی-تسهیلاتی شناسایی شدند.

نهایتاً در خصوص منافع کسب‌شده، از آنجا که در مطالعات یافته شده، هیچ چارچوب نظری مشخصی که مبنای کار تقسیم‌بندی منافع قرار گیرد یافت نشد، لذا محققین با بررسی مطالعات شاخه‌های مختلف مربوط به منافع گردشگری، چارچوبی محقق‌ساخت را مبنای کار خود قرار دادند و دو مقوله فرعی "بهبود فاکتورهای عینی کیفیت زندگی" و "بهبود فاکتورهای ذهنی کیفیت زندگی" در نظر گرفتند که در بین کدهای مختلف شناسایی شده، "سلامت ذهنی و بهزیستی روانی ادراک‌شده" که کاملاً جنبه ذهنی دارد و به ادراک گردشگران سالمند بعد از کسب تجربه گردشگری در خصوص سلامتی روانی و بهزیستی‌شان اشاره دارد به عنوان مهم‌ترین کد شناسایی شد که با نتایج پژوهش‌های وی و میلمن (۲۰۰۲)^۱؛ جانگک و همکاران (۲۰۰۹)؛ تومکا و همکاران (۲۰۱۵)؛ زمبیاچی (۲۰۱۷)^۲؛ کیم و همکاران (۲۰۱۷)^۳؛ کانکا و همکاران (۲۰۱۷)^۴؛ کیم و همکاران (۲۰۱۹)^۵؛ سی و همکاران (۲۰۲۱)^۶ همخوانی دارد.

همان‌طور که پیش از این اشاره شد، ایران نیز همسو با جهان به سمت سالمندی جمعیت حرکت می‌کند و چنانچه بخواهیم از یک سو از پتانسیل‌های اقتصادی این بازار بهره‌مند شویم و از سوی دیگر، شاهد اثرات مثبت مشارکت در گردشگری و سفر بر روی وضعیت سلامت سالمندان به عنوان بخش بزرگی از جمعیت باشیم، شناسایی دقیق ویژگی‌های سالمندان و برنامه‌ریزی بر آن اساس، ضروری به نظر می‌رسد و با شناخت دقیق این بازار و نیازها و خواسته‌ها و انگیزه‌های آنها می‌توان شرایط لازم برای توسعه گردشگری سالمندی را فراهم نمود. این پژوهش نیز با اتخاذ نگاهی کل‌نگر اقدام به

-
1. Wei & Milman
  2. Zambianchi
  3. J. Kim et al.
  4. Cuenca-Amigo et al.
  5. J. Kim et al.
  6. Sie et al.

شناسایی مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان...، کرد و همکاران | ۲۰۷

شناسایی مهم‌ترین مقوله‌های اثرگذار بر توسعه گردشگری سالمندان از منظر گردشگر سالمند پرداخته است و مهم‌ترین مقوله‌های آن شناسایی شده که نتایج آن می‌تواند برای برنامه‌ریزان توسعه گردشگری برای این گروه سنی قابل استفاده باشد.

در مطالعات مورد بررسی، چه منابع فارسی و چه منابع انگلیسی، صرفاً به یک جنبه خاص از گردشگری سالمندان پرداخته شده است و شاید بتوان وجه تمایز این پژوهش را نگاه جامع و کل‌نگرانه آن در نظر گرفت که به خواننده در یک نگاه، دیدی کلی به بحث گردشگری سالمندان و مقوله‌های اصلی آن (از منظر گردشگر سالمند) می‌دهد. پژوهش‌های کیفی علی‌رغم اهمیتی که دارند، ضعفی همچون عدم تعمیم‌پذیری نتایج کسب‌شده را دارند لذا جهت ارزیابی تعمیم‌پذیری کدهای شناسایی‌شده در جامعه گردشگران سالمند ایرانی، پیشنهاد می‌شود در پژوهش بعدی، در ابتدا کدهای شناسایی‌شده مورد تأیید خبرگان برسد و در ادامه با استفاده از روش‌هایی همچون حداقل مربعات جزئی^۱، اعتبار مدل و توسعه‌پذیری آن مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان از منظر کلان نیز در پژوهشی دیگر مورد بررسی قرار گیرد.

تعارض منافع: تعارض منافع نداریم.

سپاسگزاری: از تمام کسانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

ORCID

Arezoo Kord

 <http://orcid.org/0000-0001-7040-8974>

Mehdi Karoubi

 <http://orcid.org/0000-0002-0699-5139>

Esmail Ghaderi

 <http://orcid.org/0000-0003-1158-2440>

Fatemeh Yavari Gohar

 <http://orcid.org/0000-0002-2065-3194>

منابع

- غریبی، ابوطالب. (۱۳۹۱)، اولویت‌بندی عوامل کششی و رانشی مؤثر بر انتخاب شیراز از منظر گردشگران داخلی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- صناعی، علی؛ انصاری‌طادی، آذرنوش و قلمکاری، شرمینه. (۱۳۹۶)، «راهبردهای توسعه گردشگری سالمندی رهیافت بخش‌بندی بازار». چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، سال سیزدهم، شماره ۲۰: ۴۹-۶۷.
- خادم، امیررضا؛ فتحی رضائی، زهرا و زمانی ثانی، سید حجت. (۱۳۹۳)، «روایی سنجی مقیاس موانع مشارکت در اوقات فراغت سالمندان». رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی، سال دوم، شماره ۵: ۱۱۰-۱۰۱.
- اسعدی، میر محمد؛ رحیم زاده‌ترابی، نگار و احمدخانی، مسعود (۱۳۹۵)، «راهکارهای توسعه گردشگری سالمندی با رویکرد تکنیک مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM) در استان یزد». مطالعات اجتماعی گردشگری، سال چهارم، شماره ۷: ۸۳-۱۰۴.
- صفاری، مرجان و مرادی، عرفان. (۱۳۹۷)، «تعیین روابط علی‌انگیزه‌های کششی و رانشی بر رفتار گردشگران ورزشی: نقش میانجی رضایت». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش، سال پنجم، شماره ۱۷: ۱۱-۲۴.
- مهدوی، شیرین؛ عماد زاده، مصطفی و انصاری، آذرنوش (۱۳۹۷)، «شناسایی و پیش‌بینی بازار گردشگران سالمند بر مبنای ارزش‌های مورد انتظار». مطالعات مدیریت گردشگری (مطالعات جهانگردی)، سال سیزدهم، شماره ۴۴: ۳۹-۷۰.
- اصلانی افراشته، امیر؛ کریمی‌علویجه، محمدرضا و نائلی، مریم. (۱۳۹۸)، «کاوشی بر تبیین پیشایندها (پیش‌زمینه‌ها) و پیامدهای رضایت از تجربه سفر گردشگران سالمند». مطالعات مدیریت گردشگری (مطالعات جهانگردی)، سال چهاردهم، شماره ۴۵: ۳۴-۱.
- دانشوری نسب، عبدالحسین (۱۳۹۸)، «نقش توانمندسازی سالمندان در سالمندی سالم و فعال». پنجمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران.

- Al-Haj Mohammad, Bashar. A. M., and Mat Som, Ahmad. P. (2010). "An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan." *International Journal of Business and Management*, 12(5), 41-50.
- Alén, Elisa, Losada, Nieves, and de Carlos, Pablo (2017). "Profiling the segments of senior tourists throughout motivation and travel characteristics." *Current Issues in Tourism*, 20(14), 1454-1469.
- Chen, Chun-Chu, and Petrick, James. (2013). "Health and Wellness Benefits of Travel Experiences: A Literature Review." *Journal of Travel Research*, 52(6), 709-719.
- Chen, Ching-Fu, and Wu, Chine-Chiu. (2009). "How motivations, constraints, and demographic factors predict seniors' overseas travel propensity." *Asia Pacific Management*, 14(3), 301-312.
- Chen, Fangfang, Dai, Shanshan, Xu, Honggang, and Abliz, Abdulla. (2020). "Senior's travel constraint, negotiation strategy and travel intention: Examining the role of social support." *International Journal of Tourism Research*, 23(3), 363-377.
- Chick, Garry Dong, E. (2003). "Possibility of refining the hierarchical model of leisure constraints through cross cultural research." *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium*, 338-344.
- Cleaver, Megan, and Muller, Thomas E. (2002). "I want to pretend I'm eleven years younger: Subjective age and seniors' motives for vacation travel." *Social Indicators Research*, 60(1-3), 227-241.
- Cleaver, Megan, Muller, Thomas E., Ruys, Hein F.M., and Wei, Sherri. (1999). "Tourism Product Development for the Senior Market, Based on Travel-Motive Research." *Tourism Recreation Research*, 24(1), 5-11.
- Crawford, Duane W., and Godbey, Geoffrey. (1987). "Reconceptualizing barriers to family leisure." *Leisure Sciences*, 9(2), 119-127.
- Crawford, Duane W., Jackson, Edgar L., and Godbey, Geoffrey. (1991). "A hierarchical model of leisure constraints." *Leisure Sciences*, 13(4), 309-320.
- Crompton, John. L. (1979). "Motivations for pleasure vacation." *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408-424.
- Cuenca-Amigo, Macarena, Aristegui, Iratxe, Cuenca, Manuel, and Amigo, María. L. (2017). "The importance of leisure in older adults living in Spain." *Annals of Leisure Research*, 20(2), 222-239.
- Dann, Graham. M. S. (1977). "Anomie, ego-enhancement and tourism." *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194.
- Dhurup, Manilall. (2012). "Perceived constraints to leisure-time activity among the elderly." *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 34(1).
- Erwin, Elizabeth J., Brotherson, Mary Jane, and Summers, Jean Ann. (2011). "Understanding qualitative metasynthesis: Issues and opportunities in early childhood intervention research." *Journal of Early Intervention*, 33(3), 186-200.

- Fabricius, Susanna, and Eriksson, Niklas. (2017). "Young-elderly individuals' use of social media for travel purpose." *Tourism & Management Studies*, 13(1), 27-32.
- Ferrer, Jordi Garcés, Sanz, Mireia Ferri, Ferrandis, Estrella Durá, McCabe, Scott, and García, Javier Sánchez. (2016). "Social Tourism and Healthy Ageing." *International Journal of Tourism Research*, 18(4), 297-307.
- Fleischer, Aliza, and Pizam, Abraham (2002). "Tourism constraints among Israeli seniors." *Annals of Tourism Research*, 29(31), 106-123.
- Gao, Jie, and Kerstetter, Deborah. L. (2016). "Using an intersectionality perspective to uncover older Chinese female's perceived travel constraints and negotiation strategies." *Tourism Management*, 57, 128-137.
- Gump, Brooks B., and Matthews, Karen A. (2000). "Are vacations good for your health? The 9-year mortality experience after the Multiple Risk Factor Intervention Trial." *Psychosomatic Medicine*, 62(5), 608-612.
- Gwet, Kilem Li(2014). Handbook of inter-rater reliability: the definitive guide to measuring the extent of agreement among raters; [a handbook for researchers, practitioners, teachers & students]. In *Gaithersburg, MD: STATAXIS Publishing Company*, 57.
- Hawkins, Barbara, Foose, Alice K., and Binkley, Anne L. (2004). "Contribution of leisure to the life satisfaction of older adults in Australia and the United States." *World Leisure Journal*, 46(2), 4-12.
- Horneman, Louise, Carter, R. W., Wei, Sherrie, and Ruys, Hein (2002). "Profiling the senior traveler: An Australian perspective." *Journal of Travel Research*, 41(1), 23-37.
- Hsu, Cathy H.C., Cai, Liping A., and Wong, Kevin K.F. (2007). "A model of senior tourism motivations-Anecdotes from Beijing and Shanghai." *Tourism Management*, 28(5), 1262-1273.
- Huang, Leo, and Tsai, Hsien-Tang (2003). "The study of senior traveler behavior in Taiwan." *Tourism Management*, 24(5), 561-574.
- Huber, Dominik, Milne, Simon, and Hyde, Kenneth F. (2018). "Constraints and facilitators for senior tourism." *Tourism Management Perspectives*, 27(2015), 55-67.
- Hung, Kam, Bai, Xue, and Lu, Jiaying (2016). "Understanding Travel Constraints Among the Elderly in Hong Kong: A Comparative Study of the Elderly Living in Private and in Public Housing." *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 33(7), 1051-1070.
- Hung, Kam, and Lu, Jiaying (2016). "Active living in later life: An overview of aging studies in hospitality and tourism journals." *International Journal of Hospitality Management*, 53(2016), 133-144.
- Hwang, Jinsoo, Kim, Jinkyung Jenny, Lee, Jenni Soo-Hee, and Sahito, Noman (2020). "How to form wellbeing perception and its outcomes in the context of

- elderly tourism: Moderating role of tour guide services." *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3), 1029.
- Jackson, Edgar L., and Searle, Mark S. (1985). "Recreation non-participation and barriers to participation: Concepts, and models." *Loisir et Societe*, 8(2), 693-707.
  - Jang, Soocheong, Bai, Billy, Hu, Clark, and Wu, Chi-Mei Emily. (2009). "Affect, travel motivation, and travel intention: A senior market." *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 33(1), 51–73.
  - Jang, Soocheong, and Wu, Chi-Mei Emily. (2006). "Seniors' travel motivation and the influential factors: An examination of Taiwanese seniors." *Tourism Management*, 27(2), 306-316.
  - Jeong, Eun-Hwa, and Park, Ji-Hyuk (2020). "The Relationship Among Leisure Activities, Depression and Quality of Life in Community-Dwelling Elderly Koreans." *Gerontology and Geriatric Medicine*, 6(2020).
  - Katsikari, Christina, Hatzithomas, Leonidas, Fotiadis, Thomas, and Folinas, Dimitris K. (2020). "Push and pull travel motivation: Segmentation of the greek market for social media marketing in tourism." *Sustainability (Switzerland)*, 12(11), 1-18.
  - Kazemina, Azadeh, Del Chiappa, Giacomo, and Jafari, Jafar (2015). "Seniors' Travel Constraints and Their Coping Strategies." *Journal of Travel Research*, 54(1), 80–93.
  - Kim, Byunggook. (2015). "What Facilitates a Festival Tourist? Investigating Tourists' Experiences at a Local Community Festival." *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(9), 1005-1020.
  - Kim, Hyelin, Uysal, Muzaffer, and Joseph Sirgy, M. (2019). *Seniors: Quality of Life and Travel/Tourism*, Part of the Applying Quality of Life Research book series (BEPR), 241-253.
  - Kim, Hyelin, Woo, Eunju, & Uysal, Muzaffer. (2015). "Tourism experience and quality of life among elderly tourists." *Tourism Management*, 46(2015), 465-476.
  - Kim, Junhyoung, Lee, Sunwoo, Chun, Sanghee, Han, Areum, and Heo, Jinmoo (2017). "The effects of leisure-time physical activity for optimism, life satisfaction, psychological well-being, and positive affect among older adults with loneliness." *Annals of Leisure Research*, 20(4), 406-415.
  - Kim, Junhyoung, Suh, Young Ik, and Kim, Jaehyun (2019). "Identifying leisure constraints associated with acculturation among older Korean immigrants." *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 14(1), 1-8.
  - Kim, Youngtae, Weaver, Pamela, and McCleary, Ken. (1996). "A structural equation model: The relationship between travel motivation and information sources in the senior travel market." *Journal of Vacation Marketing*, 3(1), 55–66.
  - Kuo, Chun-Min, Chen, Lih-Hsin, & Liu, Chia-Hao (2019). "Is it all about religious faith? Exploring the value of contemporary pilgrimage among senior travelers." *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(5), 379-392.

- Lee, Hakjun, and Heo, Shik. (2021). "Benefits of leisure activities for the quality of life of older South Korean adults." *Leisure Studies*, 40(2), 199-211.
- Lee, Sun Hee, and Tideswell, Carmen. (2005). "Understanding attitudes towards leisure travel and the constraints faced by senior Koreans." *Journal of Vacation Marketing*, 11(3), 249-263.
- Liechty, Toni, Ribeiro, Nuno F., and Yarnal, Careen M. (2009). "I Traveled Alone, but Never Felt Alone: An Exploration of the Benefits of an Older Women's Group Tour Experience." *Tourism Review International*, 13(1), 17-29.
- Lopes, Maria C., Liberato, Dália, Alén, Elisa, and Liberato, Pedro. (2021). "The Restrictions on Travel of Elderly Tourists and Their Mitigation by Facilitators and Negotiation Strategies." *Smart Innovation, Systems and Technologies*, 1 (2020), 470-478.
- Lundberg, Donald E. (1971). "Why Tourists Travel." *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 11(4), 75-81.
- Maslow, Abraham H. (1943). "A theory of human motivation." *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- McGuire, Francis A. (1984). "A factor analytic study of leisure constraints in advanced adulthood." *Leisure Sciences*, 6(3), 313-326.
- Mehri, Nader, Messkoub, Mahmood, and Kunkel, Suzanne (2020). "Trends, Determinants and the Implications of Population Aging in Iran". *Ageing International*, 45(2020), 327-343.
- Milman, Ady (1998). "The Impact of Tourism and Travel Experience on Senior Travelers' Psychological Well-Being." *Journal of Travel Research*, 37(2), 166-170.
- Moal-Ulvoas, Gaelle. (2017). "Positive emotions and spirituality in older travelers." *Annals of Tourism Research*, 66(2017), 151-158.
- Neal, Janet D., Sirgy, M. Joseph, and Uysal, Mozaffer. (1999). "The role of satisfaction with leisure travel/ tourism services and experience in satisfaction with leisure life and overall life." *Journal of Business Research*, 44(3), 153-163.
- Neal, Janet D., Uysal, Mozaffer, and Sirgy, M. Joseph. (2007). "The effect of tourism services on travelers' quality of life." *Journal of Travel Research*, 46(2), 154-163.
- Nyaupane, Gyan P., Morais, Duarte B., and Graefe, Alan R. (2002). "A comparison of leisure constraints among three outdoor recreation activities: Whitewater rafting, canoeing and overnight horseback riding." *2002 Northeastern Recreation Research Symposium*.
- Otoo, Felix E., and Kim, Seongseop (2020). "Analysis of studies on the travel motivations of senior tourists from 1980 to 2017: progress and future directions." *Current Issues in Tourism*, 23(4), 393-417.
- Pan, Yu, Fu, Xiaoxiao, and Youcheng Wang. (2020). "How does travel link to life satisfaction for senior tourists?" *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45(2020), 234-244.

- Patterson, Ian, Balderas-Cejudo, Adela, and Pegg, Shane (2021). "Tourism preferences of seniors and their impact on healthy ageing." *Anatolia*, 32(4), 553–564.
- Patterson, Ian, Balderas-Cejudo, Adela, (2020). "Continuing and Emerging Trends of Senior Tourism: A Review of the Literature." *Journal of Population Ageing*, 13 (2020), 385–399.
- Patuelli, Roberto, and Nijkamp, Peter. (2016). "Travel motivations of seniors: A review and a meta-analytical assessment." *Tourism Economics*, 22(4), 847–862.
- Payne, Laura L., Mowen, Andrew J., and Montoro-Rodriguez, Julian. (2006). "The role of leisure style in maintaining the health of older adults with arthritis." *Journal of Leisure Research*, 38(1), 20–45.
- Plog, Stanley C. (1974). "Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity." *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14(4), 55–58.
- Prayag, Girish (2012). "Senior Travelers' Motivations and Future Behavioral Intentions: THE CASE OF NICE." *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 29(7), 665-681.
- Ragheb, Mounir G., and Griffith, Carlse A. (1982). "The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to life satisfaction of older persons." *Journal of Leisure Research*, 14(4), 295-306.
- Raymore, Leslie A. (2002). "Facilitators to leisure." *Journal of Leisure Research*, 34(1), 37-51.
- Ryu, Jungsu, and Heo, Jinmo. (2018). "Relationships between leisure activity types and well-being in older adults." *Leisure Studies*, 37(3), 331-342.
- Sangpikul, Aswin. (2008). "Travel motivations of Japanese senior travellers to Thailand." *International Journal of Tourism Research*, 10(1), 81-94.
- Sert, Ayşe Nevin. (2019). " Theory and Practice in Social Sciences." *In book: Senior Tourism in the Aging World (488-498)*. ST. KLIMENT OHRIDSKI UNIVERSITY PRESS.
- Sie, Lintje, Pegg, Shane, and Virginia Phelan, Kelly. (2021). "Senior tourists' self-determined motivations, tour preferences, memorable experiences and subjective well-being: An integrative hierarchical model." *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47(2021), 237-251.
- Sirgy, M. Joseph, Kruger, P. Stephanes, Lee, Dong-Jin, and Yu, Grace B. (2011). "How Does a Travel Trip Affect Tourists' Life Satisfaction?" *Journal of Travel Research*, 50(3), 261–275.
- Toda, Masahiro, Makino, Hiroaki, Kobayashi, Hidetoshi, Nagasawa, Shingo, Kitamura, Kazuyuki, and Morimoto, Kanehisa. (2004). "Medical Assessment of the Health Effects of Short Leisure Trips." *Archives of Environmental Health*, 59(12), 717–724.
- Tomka, Dragica, Holodkov, Vladimir, and Andjelković, Ivana. (2015). "Quality of life as a travel motivational factors of senior tourists - Results of research in Novi

Sad." *Conference: DIT 2013-Dr.Juraj Plenković*“ (Society and tehnology)At: Opatija, Croatia.

- Wahab, S. (1975). *Wahab on tourism management: an introduction to the scientific study of tourism management, aimed at those who recognise the rewards of a well managed tourism industry, and who perceive the penalties of mismanagement.* Tourism International Press
- Ward, Aisling. (2014). "Segmenting the senior tourism market in Ireland based on travel motivations." *Journal of Vacation Marketing*, ۲۰(3), 267-277.
- Wei, Sherry, and Milman, Ady (2002). "The Impact of Participation in Activities while on Vacation on Seniors' Psychological Well-Being: A Path Model Application." *Journal of Hospitality and Tourism Research*, ۲۶(2), 175-185.
- Wen, Jun, Yu, Chung E., Huang, Songshan, and Goh, Edmund. (2020). "Perceived constraint and negotiation of Chinese outbound senior tourists." *Anatolia*, 21(1), 149-153.
- Wijaya, Serli, Wahyudi, Wahyuniwati, Kusuma, Claudia B., and Sugianto, Evelyn. (2018). "Travel motivation of Indonesian seniors in choosing destination overseas." *International Journal of Culture, Tourism, and Hospitality Research*, 12(2), 185-197.
- Xiong, Qi, Zhang, Qiqi, Yang, Yang, and Li, Zhiyong. (2021). "Perceived barriers faced by Chinese adult children in social support of their elderly parents' outbound travels." *Tourism Management Perspectives*, 38(2021), 1-11.
- Yousefi, Maryam, & Marzuki, Azizan. (2015). "An Analysis of Push and Pull Motivational Factors of International Tourists to Penang, Malaysia." *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, 16(1), 40-56.
- Zambianchi, Manuela. (2017). "Positive aging, Positive Psychology and Tourism. A challenging new area of investigation?" *Almatourism-Journal of Tourism Culture and Territorial Development*, 8(15), 1-15.
- Zhang, Linghan, and Zhang, Junyi. (2018). "Impacts of leisure and tourism on the elderly's quality of life in intimacy: A comparative study in Japan." *Sustainability (Switzerland)*, 10(12), 48-61.

استناد به این مقاله: کُرد، آرزو؛ کروی، مهدی؛ قادری، اسماعیل و باوری گهر، فاطمه. (۱۴۰۲). شناسایی مقوله‌های توسعه گردشگری سالمندان؛ روش فراترکیب. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴(۵۷)، ۲۱۴-۱۷۱.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.